

שימוש משטרת ישראל במכשיר שליטה חשמלי מסוג טייזר

חוות דעת

תקציר

רקע כללי

משטרת ישראל (להלן - המשטרה) מופקדת על אכיפת החוק ושמירת הסדר הציבורי, ולשם כך נדרש ממנה לעתים שימוש בכוח שיש בו כדי לפגוע בזכויות אדם מוגנות המעוגנות בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. שימוש מידתי בסמכויות השיטור מחייב מתן אמצעים מבצעיים מגוונים לשוטרים, ובכללם מכשיר השליטה החשמלי "טייזר" (להלן - טייזר). הטייזר מאפשר לשוטר לנטרל חשוד שמתפרע בעת מעצרו, לרסנו ולהשתלט עליו מטווח קצר ללא מגע פיזי וכן משמש להגנה עצמית. הוא פורק מטען חשמלי המגרה את המערכת העצבית המוטורית ואת מערכת השרירים הרצוניים של האדם וכך מביא לידי אבדן שליטה עצמית בתנועת הגוף. ההתאוששות מפגיעתו אמורה להיות מידית. יש הרואים בטייזר נשק קטלני לכל דבר, ואחרים סבורים שהוא אמצעי לא קטלני ולכן מתאים לשמש כלי עזר לגורמי אכיפת החוק.

באוגוסט 2013, בעקבות הצטברות אירועים ותלונות על שימוש לא מידתי בטייזר, אסר המפקח הכללי של המשטרה (להלן - המפקח) להשתמש בטייזר כשוקר חשמלי עד בחינת הנושא. במרץ 2014 אישר המפקח לחזור ולהשתמש בטייזר כשוקר חשמלי.

באוקטובר 2013 החליטה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת לפנות למבקר המדינה, מכוח סמכותה לפי סעיף 21 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], בבקשה שיכין חוות דעת על שימוש המשטרה בטייזר.

פעולות הביקורת

בחודשים נובמבר 2013 - יוני 2014 בדק משרד מבקר המדינה היבטים הנוגעים לשימוש של המשטרה במכשיר הטייזר. הבדיקה נעשתה במשטרה, במחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים (להלן - מח"ש), במשרד לביטחון פנים (להלן - המשרד לבט"פ) ובמשרד הכלכלה.

עיקרי חוות הדעת

היעדר הכרעה בשאלת הגדרת הטייזר

יש משמעות משפטית להגדרה של הטייזר - מכשיר שליטה חשמלי או כלי ירייה. נמצא כי המשטרה טרם הכריעה בסוגיה זו אף שמאז קיומם של הדיונים הראשונים בנושא חלפו יותר מ-15 שנים, ובשנת 2011 הוכנס הטייזר לשימוש מבצעי. מאחר שהמשטרה לא קיבלה החלטה בדבר הגדרת הטייזר שררה אי-בהירות בנושא זה בקרב גורמים במשטרה ומחוצה לה.

בבדיקה לא נמצאו מסמכים הנוגעים לשאלה אם נדרש לכלול את הטייזר בהגדרת כלי ירייה שבחוק כלי-היריה, התש"ט-1949 (להלן - החוק או חוק כלי ירייה) או להחריגו. ב-1998 התנגד השר לבט"פ דאז להצעת חוק פרטית שתכליתה הייתה להחריג את הטייזר מהגדרת כלי ירייה בחוק. מאז 1998 לא בחנה הנהלת המשרד לבט"פ את נושא סיווג הטייזר ולא פעלה להבהיר אם החוק חל עליו, ומכאן שהיא גם לא נקטה פעולות להסדרת הנושא. רק בעקבות הביקורת כינס מנכ"ל המשרד לבט"פ דיון בנושא עם גורמים מקצועיים במשטרה ובמשרד, ונקבע שהטייזר הוא אמצעי אל-הרג ואינו כלי ירייה. החלטה זו לא התבססה על חוות דעת מקצועיות מפורטות ומנומקות בתחומי המשפטים, הטכנולוגיה והרפואה.

לשם הגדרת הטייזר וקביעת דרכי השימוש בו ומגבלותיו נחוצה בחינה יסודית של השפעותיו הבריאותיות, שאמורה לשמש בסיס למתן הנחיות של קצין הרפואה הראשי של המשטרה (להלן - קרפ"ר). קרפ"ר הציג עמדה שלפיה הסיכונים הבריאותיים הנובעים מהטייזר הם קטנים לפי כל קנה מידה מן הסיכונים הכרוכים בכל נשק קונבנציונלי יותר. עמדתו זו לא השתנתה גם לאחר שמחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה העלתה סימני שאלה הנוגעים להגדרת הטייזר ולשימוש בו ולאחר שהובא לפניו מידע מהספרות המקצועית בדבר הסיכון הכרוך בשימוש במכשיר. נוסף על כך, לא נמצא כי קרפ"ר בחן את היבטי השימוש בטייזר באירוע שאירע ביוני 2013 ובו מת אדם בארץ לאחר שהופעל נגדו טייזר, על מנת להסיק מסקנות כלשהן מתוצאות האירוע.

מעקב המשטרה ופיקוחה בדבר השימוש בטייזר

ביוני 2014 היו במשטרה 545 מכשירי טייזר וכ-2,000 שוטרים המוסמכים להפעילם. לפי נתוני המשטרה, מספר הפעלות הטייזר בשנים 2011-2013 היה 385, 581 ו-302, בהתאמה¹.

בטייזר יש רכיב זיכרון השומר את התאריך והשעה שבהם נעשו 585 ההפעלות האחרונות, ואפשר להוריד נתונים אלה למחשב. בינואר 2012 רכשה המשטרה כמה תכנות להורדת נתונים מזיכרון הטייזר, אך לא נעשה בהן שימוש אלא אם כן נדרש מידע לצורך חקירות שוטרים. המשטרה גם לא הכינה תכנית פיקוח ובקרה ולא ביצעה ביקורות יזומות לבדיקת המידע שברכיב הזיכרון של הטייזר.

נמצאה שונות ניכרת במתאם שבין מספר הטייזרים במחוזות למספר ההפעלות בהם. כך, לדוגמה, בשנים 2011-2013 נעשו במחוז תל אביב 360 הפעלות באמצעות 80 טייזרים, ואילו במחוז דרום, שהיו בו כמעט אותו מספר מכשירים, נעשו רק כ-50% מן ההפעלות שנעשו במחוז תל אביב.

מנתוני המשטרה עולה שלכאורה בשנים 2011-2013 היה מתאם שלילי בין הפעלות הטייזר לשימוש בכלי ירייה: כאשר חלה עלייה בהפעלות הטייזר חלה ירידה בשימוש בכלי ירייה ולהפך. אולם המשטרה לא בדקה אם יש קשר סיבתי בין הדברים.

נוהל מבצעי להפעלת טייזר

במאי 2012 אושר נוהל הפעלת טייזר (להלן - הנוהל הישן), שמטרתו הייתה לפרט את תחומי האחריות, ההכשרות, התחזוקה, התנאים וההגבלות בכל הנוגע לשימוש בטייזר. באוקטובר 2013 פורסם נוהל הפעלה מעודכן (להלן - הנוהל החדש).

הועלה כי בעת שהנוהל הישן היה בתוקף לא קיימה המשטרה אימון רענון שנתי לשוטרים שהוסמכו לשימוש בטייזר, אף שהדבר מתחייב מהוראותיו של נוהל זה.

תדירות האימונים המעשיים שנקבעה בנוהל החדש נמוכה מן התדירות שנקבעה בנוהל הישן, ואילו תדירות האימונים העיוניים שנקבעה בנוהל החדש גבוהה מזו שנקבעה בנוהל הישן.

שלא כמו בנוהל הישן, שהתיר שתי הפעלות רצופות של טייזר לכל היותר, בנוהל החדש נקבע כי אפשר להפעיל את הטייזר עד שלוש פעמים ברציפות.

הנוהל החדש לא פורסם לציבור הרחב באתר האינטרנט של המשטרה, למרות הנחיית המפק"ל לעשות כן, והוא נשלח רק לגורמים שביקשו לקבלו.

1 ייתכן שהירידה במספר ההפעלות בשנת 2013 נובעת, בין היתר, מהוראת המפק"ל באוגוסט 2013 שלא להשתמש בטייזר כשוקר.

הטיפול בתלונות על שימוש בטייזר

מח"ש מסרה למשרד מבקר המדינה רשימה ידנית של 115 תיקי תלונה, ש-105 מהם שנכללו בה ושטופלו משנת 2009 עד מאי 2014 היו בגין פעולות הקשורות לשימוש בטייזר². רק בכ-10% מהם ננקט הליך פלילי או משמעתי. יתר התיקים נסגרו בשל חוסר עניין לציבור, חוסר אשמה או חוסר ראיות.

מהתיקים העוסקים בטייזר ונחקרים במח"ש עולה כי לצד בעיות תפקודיות מערכתיות ניכרות בעיות פרטניות של שימוש שוטרים בטייזר שלא לפי הנהלים וההנחיות. אולם נמצא כי המשטרה לא גיבשה מערכת סדורה לקליטת המידע המצוי בתיקי מח"ש ולניתוחו באופן מערכתי ופרטני כדי להפיק לקחים וליישם את המסקנות העולות מתיקים אלה.

חלק מהמידע של מח"ש בדבר תלונות שהוגשו כנגד שוטרים חשוף לפני מחלקת המשמעת של המשטרה אך אינו חשוף לפני קצין טייזר ארצי, ולכן הוא אינו מודע לחקירות ולבדיקות הנעשות במח"ש כנגד שוטרים שמורשים להשתמש בטייזר.

מאחר שקצין טייזר ארצי אינו מעודכן באופן שוטף בדבר חקירות ובדיקות של מח"ש כאמור, שוטרים שהוגשו נגדם כתבי אישום בגין שימוש בטייזר שלא כדין ושוטרים שמח"ש המליצה להעמידם לדין משמעתי המשיכו להחזיק בטייזר ואף השתתפו באימוני רענון.

דוברות והסברה

כבר ב-2011 הנחה ראש אג"ם שדוברות המשטרה תכין הצעה לתכנית תקשורתית יזומה לגבי השימוש בטייזר. ב-2013 הורה המפכ"ל לגבש תכנית דוברות והסברה לטיפול מערכתי באירועים החריגים הבאים ולפרסום הירידה בתלונות ובתיקי מח"ש שעניינם שימוש בטייזר. אף על פי כן לא מומשה כל תכנית בנושא.

2 לדברי מח"ש, ייתכן שרשימה זו אינה מציגה תמונה מלאה של התלונות שהוגשו בנושא הפעלת טייזר בשנים הללו.

ההמלצות העיקריות

1. על המשרד לבט"פ לבחון בסיועו של משרד המשפטים אם סיווג הטייזר כמכשיר שאינו כלי ירייה צריך לבוא לידי ביטוי בהחלטה מפורשת שלו מתחולת חוק כלי ירייה.
2. על המשטרה וקרפ"ר לעקוב באופן שוטף אחר מחקרים רפואיים הנוגעים להשפעות הבריאותיות של השימוש בטייזר כדי לוודא שהוא אינו מסכן חיים. כמו כן יש מקום לכלול בחוות הדעת הרפואיות הנוגעות לשימוש בטייזר גם התייחסות מפורטת למחקרים שמסקנתם היא שהשימוש בטייזר עלול לסכן חיים בנסיבות מסוימות.
3. על המשטרה לבדוק אם הכנסת הטייזר לשימוש הביאה לידי הפחתת השימוש של שוטרים בכלי ירייה, ואם יש קשר סיבתי בין מספר הפעלות הטייזר למספר השימושים בכלי ירייה. תוצאותיה של בדיקה כזאת יהיו נדבך חשוב בבחינת מיקומו של הטייזר בסל אמצעי הפעלת הכוח הנתונים בידי השוטר.
4. על המשטרה לעקוב אחר המתאם בין הקצאת הטייזרים למחוזות וליחידות לבין מספר ההפעלות בכל מחוז על מנת לבחון את יעילות הקצאת הטייזרים בין מחוזות המשטרה, וכדי לבחון האם הפערים בנתוני ההפעלות נובעים גם מהבדלים בדפוסי השימוש המבצעי של כל מחוז.
5. על המשטרה לרכז נתונים על השימוש בטייזר, לעקוב אחריהם ולהתחקות על אופן הפעלת הטייזר והנסיבות שבהן השוטרים משתמשים בו. כך יתאפשר לה למנוע שימוש חריג ומופרז בטייזר ולוודא שהשוטרים משתמשים בו באופן מושכל על פי הנהלים.
6. על המשטרה לבחון שוב את הצורך המבצעי של השינוי בנוהל המאפשר להפעיל את הטייזר שלוש הפעלות רצופות, ובכלל זה לבחון אם יישומו מביא לידי הפעלה מידתית של הטייזר.
7. על המשטרה לשוב ולבחון את נושא קיצוץ האימונים המעשיים מאחת לשנה לאחת לשנתיים, שעלול לפגוע במיומנותם של מפעילי הטייזר.
8. על המשטרה ומח"ש לפעול בהקדם להסדרה של מנשק העבודה ביניהן כדי שיועבר למשטרה מלוא המידע הנחוץ לה לביצוע תחקירים לגבי השימוש בטייזר ולהסקת מסקנות במישור המערכתי.
9. על המשטרה לנקוט אמצעים פיקודיים ומינהליים כדי למנוע שימוש חריג בטייזר. נוסף על כך, נדרשת המשטרה להפיק לקחים מערכתיים מבירור תלונות על שימוש בטייזר שלא כדין.
10. עד השלמת הבחינות המוצעות בחוות דעת זו ותיקון הליקויים שהועלו בה מוצע כי משטרה תבחן נקיטת פעולות שיבטיחו שימוש זהיר ומבוקר יותר בטייזר.

סיכום

הפעלת סמכויות שוטר מחייבת מאמץ מתמיד למצוא את האיזון בין הצורך לשמור על האינטרס של החברה לאפשר למשטרה לבצע את תפקידיה ולהילחם בפשיעה ובין הצורך לשמור על האינטרסים של הפרט ולמנוע פגיעה בזכויותיו. התנהגות השוטרים בעת מילוי תפקידם משפיעה על תפקודה של המשטרה ואפקטיביות פעולותיה, ויש בה גם כדי להשפיע על דמותה של המדינה כמדינת שלטון חוק המגנה על זכויות האדם, על אמון הציבור במשטרה ועל מידת שיתוף הפעולה של הציבור עמה. לפיכך יש חשיבות רבה ליישום ההמלצות המובאות בחוות דעת זו ולהטמעת ההוראות וההנחיות בדבר השימוש בטייזר. פעולות אלו עשויות לחזק בקרב השוטרים את ההכרה שאמון הציבור במשטרה מותנה בתפקודה ההוגן והיעיל תוך צמצום מרבי של פגיעה בזכויות אדם.

מבוא

המשטרה מופקדת על אכיפת החוק ושמירת הסדר הציבורי, ולכן נדרש ממנה לעתים שימוש בכוח שעלול לפגוע בזכויות אדם מוגנות המעוגנות בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. שימוש מידתי בסמכויות השיטור מחייב מתן אמצעים מבצעיים מגוונים לשוטרים, בהם אמצעים לא קטלניים. לפיכך נוסף על כלי ירייה, ניתנים לשוטרים אמצעים אחרים³, ובכללם טייזר⁴, שנועד לסייע במניעת אלימות פיזית והסלמה באירועים שהמשטרה מטפלת בהם וכן משמש להגנה עצמית. הטייזר פורק מטען חשמלי המגרה את המערכת העצבית המוטורית ואת מערכת השרירים הרצוניים וכך מביא לידי אבדן השליטה העצמית בתנועת הגוף. ההתאוששות מפגיעתו אמורה להיות מידית. הוא מאפשר לשוטר לנטרל חשוד שמתפרע בעת מעצרו, לרסנו ולהשתלט עליו מטווח קצר ללא מגע פיזי.

אפשר להפעיל את הטייזר בשני אופנים: (א) מגע ישיר עם גוף המטרה - הטייזר מופעל כשוקר חשמלי המייצר "רעש חשמלי", שמערכת העצבים החושית מתרגמת לכאב; (ב) הפעלה מרחוק - הטייזר מופעל באמצעות לחיצה על ההדק ושחרור לחץ מאמפולת גז החנקן שבו, המביא לידי העפתם של שני דוקרנים - המחוברים כל העת למחסנית באמצעות תיל מבודד שדרכו עובר הזרם החשמלי - לכיוון המטרה. בשני האופנים בעת לחיצה על ההדק נפרק מטען חשמלי⁵ במשך חמש שניות, ולאחריהן הוא נפסק אוטומטית. אפשר להפסיק את פריקת המטען החשמלי בכל עת באמצעות נצירת הטייזר. כל לחיצה נוספת על ההדק גורמת לפריקה של מטען חשמלי נוסף במשך חמש שניות נוספות.

בארצות רבות, בהן ארצות הברית, קנדה, אנגליה, גרמניה והולנד, משתמשת המשטרה בטייזר. יש הרואים בו נשק קטלני לכל דבר, ואחרים סבורים שהוא אמצעי לא קטלני ולכן מתאים לשמש כלי עזר לגורמי אכיפת החוק.

בסוף שנות התשעים של המאה העשרים התקיימו במשטרה דיונים לבחינת הצורך בהכנסת הטייזר לשימוש מבצעי. בעבודת המטה שקדמה לכך השתתפו בעיקר אגף המבצעים (להלן - אג"ם), המחלקה לפיתוח אמצעים טכנולוגיים במינהל הטכנולוגיות (להלן - מפא"ט), מחלקת הייעוץ המשפטי וקרפ"ר. בשנת 2004 הוחלט כי הטייזר ייבדק מן הבחינה הטכנולוגית, המשפטית והרפואית, וכי לאחר הכשרה מתאימה של מי שמיועדים להשתמש בו יוחל בביצוע ניסוי חלון (להלן - פיילוט) לפני אישורו וכניסתו לשימוש מבצעי.

הפיילוט התחיל ב-2009 והסתיים בסוף 2010. במסקנות הפיילוט נכתב, בין היתר, כי הטייזר מגדיל מאוד את תחושת הביטחון של מפעיליו, וכי בכל האירועים שבהם פעל כשורה הוא הוכח כאמצעי יעיל להשתלטות על חשודים שאינם מסב כל נזק לשוטר ומסב נזק מינימלי לחשוד. יעילותו הוכחה בעיקר בהתמודדות שוטרים עם חשודים חזקים מאוד, גדולי גוף או בעלי מיומנויות באמנויות לחימה. בתחילת שנת 2011 החלה המשטרה בהפעלה מבצעית מלאה של הטייזר.

- 3 אמצעים פחות קטלניים נוספים העומדים לרשות השוטר הם: אלות (אמצעי להגנה אישית בעימות קרוב תוך כדי מגע); תרסיס פלפל; רימון הלם וסנוור ורימון גז; כדורי ספוג וכדורי גומי. לפיזור המון מתפרע יש אמצעים נוספים, בהם מכונת התזה (מכלית ממונעת המצוידת בתותח להתזת מים, צבע או בואש); מערכת אקוסטית (מערכת הגברה המשמשת להעברת אותות קוליים בעצמה גבוהה ולטווח רחוק) וסוסים.
- 4 חברת TASER INTERNATIONAL INC מייצרת שני סוגים של טייזר - TASER X-26 ו-TASER M-26 - ויבואם לארץ מותנה בשיווקם לכוחות הביטחון בלבד. עד שנת 2013 היו ברשות המשטרה רק טייזרים מסוג M-26, ובפברואר 2013 אושר לשימוש גם טייזר מסוג X-26.
- 5 מתח חשמל של 5,000 וולט וזרם חשמל המגיע ל-3.6 אלפית אמפר (18 ואט).

באוגוסט 2013, בעקבות הצטברות תלונות על שימוש לא מידתי בטייזר, החליט המפכ"ל למנות צוות⁶ לבחינת הפעלת הטייזר כשוקר חשמלי (להלן - הצוות), והורה לו לבדוק, בין השאר, את האפקטיביות המבצעית של השוקר החשמלי ואם נכון ואפשרי להפריד בין טייזר לשוקר. עד קבלת המלצות הצוות אסר המפכ"ל להשתמש בטייזר כשוקר חשמלי. הצוות הציג את המלצותיו לפני ראש אג"ם והמפכ"ל בספטמבר 2013 (ראו להלן). במרץ 2014 אישר המפכ"ל לחזור ולהשתמש בטייזר כשוקר חשמלי.

על יסוד המלצות הצוות, באותו החודש מינה ראש אג"ם את ראש תחום הפרות סדר במחלקת חירום לקצין טייזר ארצי, נוסף על תפקידו, לשם טיפול במכלול הנושאים הנוגעים לטייזר. במקביל מונו באגפים המקצועיים במחוזות רפרנטים לנושא הטייזר.

באוקטובר 2013 החליטה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת לפנות למבקר המדינה, מכוח סמכותה לפי סעיף 21 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], בבקשה שיכין חוות דעת על שימוש המשטרה בטייזר.

בחודשים נובמבר 2013 - יוני 2014 בדק משרד מבקר המדינה היבטים הנוגעים לשימוש של המשטרה במכשיר הטייזר. הבדיקה נעשתה במשטרה, במח"ש⁷, במשרד לבט"פ ובמשרד הכלכלה.

מסד נורמטיבי

1. פקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971 (להלן - פקודת המשטרה או הפקודה), קובעת כי תפקידי המשטרה הם, בין היתר, לעסוק במניעת עברות ובגילויין, בתפיסת עבריינים ובהעמדתם לדין ובקיום הסדר הציבורי וביטחון הנפש והרכוש. כדי לאפשר לשוטרי לבצע את תפקידו הוקנו לו בפקודה סמכויות, ובכלל זה הסמכות להשתמש בנסיבות מסוימות בכוח שיש בו כדי לפגוע בזכויות אדם מוגנות המעוגנות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו⁸.

מכוח סמכותו לפי הפקודה ובאישור השר לבט"פ קובע המפכ"ל פקודות והוראות המעגנות את עקרונות המשטרה לעניין סדרי המינהל, המשטר והמשמעת בה ומיועדות להבטיח את פעולתה התקינה. בפקודת המטה הארצי (להלן - מט"א⁹) ובפקודות הקבע של המשטרה שקבע המפכ"ל מפורטות הנסיבות שבהן מותר להשתמש בכוח: התנגדות למעצר או התחמקות ממנו; התנגדות של חשוד לחיפוש חיצוני על גופו שאינה מאפשרת את ביצועו; התנגדות פעילה למאסר חוקי; כשעולה צורך במניעת ניסיון להימלט ממאסר חוקי; כשעולה צורך בפיוור התקהלות פרועה; כשעולה צורך בהתגוננות מפני התקפה; כשעולה צורך במניעת מעשה פשע הכרוך באלימות.

הוראות המשטרה שהוציא המפכ"ל קובעות כי "השימוש בכוח לא יהא מותר אלא אם החוק מסמיך לעשות שימוש כזה, כאשר תפקיד השוטר מחייב זאת והוא הכרחי ומוצדק בנסיבות

6 בראש הצוות עמד ראש מחלקת חירום (להלן - רמ"ח חירום).

7 בשנת 1992 הוקנה פקודת המשטרה ונוסף לה פרק בעניין חקירתן של עברות שוטרים. בפרק זה נקבע כי חקירת עברות פליליות ששוטרים חשודים בביצוען לא תיעשה בידי המשטרה אלא בידי מח"ש, שהחלה לפעול במשרד המשפטים ביוני באותה השנה. התיקון נעשה עקב ביקורת ציבורית שלפיה חקירות רבות אינן מגיעות לידי מיצוי משום שהמשטרה חוקרת את עצמה.

8 השימוש בכוח יהיה מוצדק רק אם הוא נעשה על פי סמכות שהוענקה בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש.

- העניין. אנשי משטרה רשאים להשתמש בכוח רק במקרים המפורטים בהוראות המשטרה, ורק במידת הכוח החיונית לצורך השגת המטרה, שבגינה נדרש השימוש בכוח".
2. חוק המשטרה, התשס"ו-2006 (להלן - חוק המשטרה), קובע כי עברת משמעת של שוטר היא עברה הפוגעת בסדר הטוב ובמשמעת שמפורטת בתוספת הראשונה לחוק המשטרה. בתוספת מפורטות כל עברות המשמעת ובהן: "אי מילוי הוראה מהוראות פקודות משטרת ישראל או כל הוראה אחרת שניתנה כדין, או סירוב למלא הוראה כאמור"; "התנהגות שאינה הולמת שוטר או שיש בה כדי לפגוע בתדמית המשטרה"; "שימוש לרעה בסמכות שניתנה מכוח תפקיד"; "שימוש בכוח כלפי אדם במסגרת מילוי תפקיד, בלא סמכות כדין ובלא הצדק סביר, מעבר למידה הנדרשת או בניגוד לפקודות משטרת ישראל או לכל הוראה אחרת שניתנה כדין". שימוש בטייזר שלא כדין שאינו נחשב לעברה פלילית מהווה לרוב עברת משמעת⁹ כאמור בתוספת הראשונה לחוק המשטרה (ראו להלן בפרק "הטיפול בתלונות על שימוש בטייזר").
3. למשטרה יש נוהל ייעודי להפעלת טייזר (ראו להלן), ולפיו אפשר להשתמש בו אך ורק כ"סמכות נלווית לביצוע מעצר ... לצורך הגנה עצמית ... וכאמצעי לריסון עצור". הנוהל אושר ועודכן לאחרונה באוקטובר 2013.

היעדר הכרעה בשאלת הגדרת הטייזר

התמשכות הדיונים הנוגעים להגדרת הטייזר

- ספר החוקים כולל חוקים רבים הנוגעים לכלי ירייה, כהגדרתם בחוק כלי הירייה, ובהם חוק העונשין, התשל"ז-1977¹⁰. לפיכך יש משמעות משפטית להגדרה של הטייזר - מכשיר שליטה חשמלי, כלי ירייה¹¹ או חומר מסוכן. כך, לדוגמה, אם הטייזר אינו מוגדר כלי ירייה או חומר מסוכן אחר, עברת המשמעת המפורטת בתוספת הראשונה לחוק המשטרה - החזקה או הפעלה של כלי ירייה, תחמושת, חומר נפץ או חומר מסוכן אחר שלא בסמכות, שלא במידת הזהירות הנדרשת או בניגוד לפקודות המשטרה - אינה נוגעת למפעילי טייזר שלא בסמכות (ראו להלן).
1. כבר בסוף שנות התשעים של המאה העשרים, עוד לפני הכנסת הטייזר לשימוש במשטרה, נדונה השאלה אם יש להגדיר אותו כלי ירייה, שחלות עליו הוראות החוק. להלן הפרטים:
- א. ביוני 1998 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק כלי-הירייה (תיקון - שימוש בטייזר), התשנ"ח-1998, שתכליתה להחריג את הטייזר מתחולת החוק¹². בדברי ההסבר להצעה לתיקון החוק נכתב כי "לפני שבע שנים, כאשר תוקנה הגדרת 'כלי ירייה' בחוק כלי הירייה, התש"ט-1949 הכיר המחוקק הישראלי ברעיון שיש להפריד בין כלי נשק לבין מנגנוני התגוננות שאין ביכולתם להרוג. מאז התיקון האמור חידושי הטכנולוגיה הביאו

9 את ההחלטה אם לטפל בתלונה בפן הפלילי או המשמעתי מקבלת מח"ש.

10 סעיף 339: "המחזיק, משאיר או מפקיד כלי ירייה, חומר נפץ או חומר אחר שבכוחם לגרום נזק לאדם או לסכן חייו, ללא נקיטת אמצעי זהירות סבירים למנוע אדם אחר מלגרום בהם נזק לעצמו או לאחר, בין בטיפול כלשהו בהם ובין בלא טיפול, דינו - מאסר שנה".

11 על פי החוק, כלי ירייה הוא כלי בעל קנה העשוי לירות כדור, קלע, פגז, פצצה וכיוצא באלה, שבכוחם להמית אדם, לרבות חלק, אבזור ותחמושת של כלי כזה, וכן כלי נשק שסוגל לפלוט חומר שנועד להזיק לאדם, לרבות חלק, אבזור ותחמושת של כלי נשק כאמור, ומכל המכיל חומר כזה או שסוגל להכילו, חוץ ממכל גז מדמיע.

12 הצעת חוק פרטית של ח"כ דאז מר רומן ברונפמן (פ/2249). הצעת החוק לא אושרה.

לנו מנגנוני התגוננות נוספים שאין סיבה לכלול אותם בהגדרה הכוללת מדי של 'כלי ירייה' בחוק זה".

ב. באותו החודש כתב ראש מעבדת נשק במחלקה לזיהוי פלילי (להלן - מז"פ) כי על פי ההגדרה המובאת בסעיף 144(ג)(2) לחוק העונשין, התשל"ז-1977, הטייזור הוא נשק: הטייזור "הינו כלי שסוגל לפלוט חומר הנועד להזיק לאדם. עפ"י לשון החוק המכשיר הנ"ל עונה להגדרת 'נשק' ומדובר בכלי שסוגל, כלומר כלי שיוצר במידה ובמכוון והוקנו לו הסגולות והיכולת לאפשר למשתמש בו, לפלוט חומר - זהו זרם האלקטרונים או המטען החשמלי, הנועד להזיק לאדם ובמקרה שלנו מדובר בניטרולו המלא של הנפגע לזמן מוגבל וללא פגיעה קבועה, זאת על פי פרסומי החברה" (ההדגשות במקור). ראש המעבדה ציין כי מאחר שהטייזור הוא נשק על כל המשתמש מכך יש צורך במתן רישיון להפעלתו. עוד ציין ראש המעבדה כי אין הבדל של ממש בינו ובין השוקר החשמלי ושניהם גם יחד נחשבים נשק. הוא הוסיף כי יש לבחון את הנושא במקצועיות מן הבחינה הרפואית מכיוון שלמעבדת הנשק אין הידע הרפואי הנדרש. בספטמבר 1998 חזר ראש מעבדת נשק במז"פ על עמדתו בכתב.

ג. ביוני 1998 פנתה עורכת דין ממחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה לראש אג"ם בבקשה לקבל את תגובתו על הצעת החוק דלעיל. כעבור חודש כתב לה רמ"ד סיור ממחלקת סיור ושיטור באג"ם כי על פי חוות דעתו של ראש מעבדת נשק במשטרה מדובר בכלי נשק.

ד. בספטמבר 1998 כתב השר לבט"פ דאז אביגדור קהלני למזכירות הממשלה כי הוא מתנגד להצעה האמורה לתיקון החוק משום ש"על פי חוות דעת של ראש מעבדות נשק מדובר בכלי ירייה היות ומדובר במכשיר שמסוגל לפלוט חומר הנועד להזיק לאדם".

ה. בדצמבר 1998 התקיים דיון נוסף במשטרה בעניין מעמדו של הטייזור ובו נבחן שוב אם יש להגדירו כלי ירייה, דבר המחייב הוצאת רישיון לרכישתו והגדרת תכנית אימונים מתאימה, או שאין להגדירו כך וכל שנדרש הוא לערוך רישומים על מי שמחזיקים בו. בסיכום הדיון נכתב כי "על פי הגדרתו של ראש מעבדת נשק השוקר מוגדר כנשק לכל דבר", וכי תוכן הצעה מנומקת לסיווג הטייזור כ"לא נשק".

ו. בינואר 1999 כתב רמ"ד סיור לראש אג"ם כי על פי חוות דעת מז"פ, הטייזור נכלל בהגדרה החוקית של כלי ירייה. עם זאת הוא הוסיף כי היצרן הציג מחקר שנעשה בארצות הברית בשנת 1986 ולפיו הטייזור אינו קטלני לאנשים בריאים. כמו כן, לדבריו, היצרן ציין כי הרשות לאלכוהול, לטבק ולכלי נשק במשרד האוצר של ארצות הברית אישרה שהטייזור אינו מוגדר כלי נשק. לפיכך המליץ רמ"ד סיור כי "המשטרה לא תתנגד לתיקון בחוק אשר יוציא את האייר-טייזור מהגדרת כלי נשק", וכי "שוטרי משטרת ישראל יצוידו במכשיר זה כדי למנוע עד כמה שאפשר שימוש בנשק חם".

2. אף שמאז קיומם של דיונים אלה חלפו יותר מ-15 שנה, שבהן הוכנס הטייזור לשימוש מבצעי, טרם הכריעה המשטרה בסוגיה זו. בבדיקה שביצע משרד מבקר המדינה לצורך הכנת חוות הדעת לא נמצאו מסמכי מדיניות המכריעים בשאלה אם נדרש לכלול את הטייזור בהגדרת כלי ירייה בחוק או להחריגו, אף שהסוגיה שבה ועלתה בקרב גורמים במשטרה ומחוצה לה וניכרה אי-בהירות בנושא. להלן כמה דוגמאות:

א. בינואר 2011 פנתה ראש חוליית קצינים בודקים במדור דין משמעתי ליועץ משפטי במחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה בשאלה אם הטייזור נכלל בהגדרת כלי ירייה. תשובתו לא הייתה חד-משמעית: "בהנחה שאני אמנם משקף נכונה את התיאור העובדתי-

טכני-רפואי של השימוש בכלי - נראה לי שבהיבט המשפטי הצר, אין מדובר בכלי ירייה לפי ההגדרה של חוק כלי הירייה, התש"ט-1949."

ב. בשנת 2014 דן בית המשפט המחוזי בתל אביב באירוע שבו הופעל טייזר כנגד אזרח 24 פעמים¹³ וקבע כי "מכשיר הטייזר נמסר לשוטרים לצורך ביצוע תפקידם והוא משמש תחליף לאקדח שבכוחו להרוג אדם ... בהיות תיק זה הראשון מסוגו בנושא השימוש בטייזר, ולאחר שנחשפה בפני בית המשפט הקלות הבלתי נסבלת בה משתמש שוטר במכשיר הטייזר שלא לצורך, ומאחר שאין מדובר באירוע הנוגע למרחב מסוים של המשטרה או למחוז מסוים, אלא למשטרה בכללותה, מן הראוי לרענן את הנהלים המתייחסים לשימוש בטייזר, להפנות תשומת לב השוטרים לכך ששימוש בטייזר דינו כדין השימוש באקדח וכי השימוש בו נועד כאמצעי אחרון בלבד ולא כאמצעי ראשון"¹⁴.

ג. באוקטובר 2013 פרסמה ההסתדרות הרפואית בישראל תקציר דיון של ועדת האתיקה שלה ולפיו היא "1. מכירה בצורך לתת למשטרה אמצעים על מנת למלא ביעילות ובבטיחות את תפקידיה; 2. אקדח הטייזר הוא אחד מאמצעים אלו אך יש להתייחס אליו כאל נשק חם לכל דבר; 3. הוראות השימוש באקדח טייזר חייבות להיות זהות להוראות השימוש בנשק חם".

ד. בדיון שקיימה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת באוקטובר 2013 בנושא השימוש בטייזר אמר יו"ר הלשכה לאתיקה רפואית בהסתדרות הרפואית (להלן - יו"ר הלשכה) פרופ' אבינועם רכס כי "הטייזר מוגדר על ידי היצרן לא כנשק אלא כמכשיר שליטה חשמלי. זאת מכבסה של מילים". לטענתו, הטייזר "גורם להתכווצות שרירים כללית, בלתי רצונית, בלתי נשלטת ואדם מאבד שליטה ככה, ונופל בצורה דרמטית מאין כמוה ואני חושב שזה נשק לכל דבר".

משרד מבקר המדינה מעיר כי דוגמאות אלו מחדדות את נחיצותה וחשיבותה של הגדרת הטייזר לאלתר.

המשטרה ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה מאוגוסט 2014 (להלן - תשובת המשטרה) שהיא "מתנגדת לניסיונות לקטלג את מכשיר הטייזר כמכשיר קטלני או מסוכן במהותו בדומה לכלי ירייה". עוד ציינה המשטרה כי טרם הוכרע אם להגדיר את הטייזר כלי ירייה, ובפועל המשטרה אינה רואה בו כלי ירייה.

המשרד לבט"פ מפקד על אכיפת החוק, התמודדות עם תופעות פשיעה, שמירת ביטחון הנפש והרכוש, שמירת הסדר הציבורי ומניעת אלימות ועבריינות בחברה. לפיכך עליו לזיום, לקדם, לתכנן ולממש, באופן עצמאי ועם הגופים הכפופים, תכניות, תהליכים ופעולות בנושאי ביטחון הפנים.

כאמור, בשנת 1998 התנגד השר לבט"פ דאז להצעת החוק הפרטית שביקשה להחריג את הטייזר מחוק כלי הירייה.

משרד מבקר המדינה העלה כי מאז 1998 לא בחנה הנהלת המשרד לבט"פ את נושא סיווג הטייזר ולא פעלה להבהיר אם החוק חל עליו, ומכאן שהיא גם לא נקטה פעולות להסדרת הנושא.

13 ת"פ (ת"א) 37609-08-13 מדינת ישראל נ' אנעים, פורסם במאגר ממוחשב.

14 במאי 2014 דחה בית המשפט העליון את הבקשה לעיכוב ריצוי העונש שהגיש המערער וקבע כי סיכוי הערעור לכאורה אינם גבוהים. [ע"פ (עליון) 3558/14 פלוני נ' מדינת ישראל].

משרד מבקר המדינה העיר למשרד לבט"פ כי היה עליו לבחון את סוגיית הגדרת הטייזר בסיוע גורמים במשרד המשפטים ולהכריע אם הוא מכשיר שליטה חשמלי או כלי ירייה. הכרעה כזאת נחוצה, בין השאר, כדי להבהיר אם עליו לפעול כגוף מאסדר לנושא זה.

המשרד לבט"פ כתב בתשובותיו למשרד מבקר המדינה מספטמבר ומנובמבר 2014, כי בעקבות הביקורת זימן מנכ"ל המשרד דיון בנושא בהשתתפות גורמים מקצועיים במשטרה ובמשרד, ובהם היועץ המשפטי של המשרד ונציג מחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה. בדיון נקבע, לאחר שהמשתתפים בו הביעו את דעתם, שהטייזר הוא אמצעי אל-הרג ואינו כלי ירייה. לפיכך, כך נכתב בתשובה, המשרד אינו נדרש לעסוק באסדרה בנושא הטייזר.

משרד מבקר המדינה מעיר כי החלטה זו, שקיבל המשרד לבט"פ בעקבות קבלת טיוטת חוות הדעת של מבקר המדינה בנושא, הייתה צריכה להתבסס על חוות דעת מקצועיות מפורטות ומנומקות בתחומי המשפטים, הטכנולוגיה והרפואה, בייחוד לנוכח העמדות המגוונות בנושא זה בארץ ובעולם. עוד יוער כי על המשרד לבחון בסיועו של משרד המשפטים אם ההחלטה שלא לסווג את הטייזר ככלי ירייה צריכה לבוא לידי ביטוי בהחגה מפורשת של הכלי מתחולת חוק כלי הירייה.

המשרד לבט"פ ציין בתשובתו מנובמבר 2014, כי ב"מים אלה שוקד המשרד ... על תיקון מקיף לחוק כלי ירייה. במסגרת תיקון זה, תידון ותיבחן סוגיית הגדרת הטייזר."

בחינת ההיבט הרפואי לצורך הכרעה בשאלת הגדרת הטייזר

לשם הגדרת הטייזר וקביעת דרכי השימוש בו ומגבלותיו נחוצה בחינה יסודית של השפעותיו הבריאותיות, שאמורה לשמש בסיס למתן הנחיות של קרפ"ר. לפיכך היה מקום לצפות כי שימוש בטייזר ייעשה לאחר בדיקה, בחינה וניסויים בדבר השפעותיו על בריאות האדם; כי במשרדי קרפ"ר יימצאו מסמכים המתעדים הליכים אלו בפירוט; וכי מסמכים אלו יוצגו לפני מקבלי ההחלטות לצורך שיקוף הסכנות הפוטנציאליות הכרוכות בהפעלת הטייזר.

קרפ"ר השתתף בדיונים שהתקיימו ב-2003 לקראת הכנסת הטייזר לשימוש במשטרה ובדיונים שהתקיימו לאחר הכנסתו לפעילות מבצעית והציג עמדה שלפיה הסיכונים הבריאותיים הנובעים מכל נשק אלקטרוני קטנים לפי כל קנה מידה מן הסיכונים הכרוכים בכל נשק קונבנציונלי יותר. הוא ציין כי לאחר 25 שנות ניסיון עם טייזרים בארצות הברית אין כל עדות משכנעת למוות שנבע מהשימוש בטייזר. לטענתו, הסכנה לנזק מהשימוש בטייזר רבה יותר אצל אנשים הסובלים מבעיות לב, אך רוב הסיכונים האלה תאורטיים ולא הוכחו בשימוש היום-יומי או בתנאי מעבדה. אשר על כן, לדבריו, גם הסיכון הנובע מן השימוש בטייזר מול אדם בעל קוצב לב הוא קטן ביותר, ושימוש בטייזר ממרחק כרוך בסכנה ממשית רק אם הוא פוגע בעיניים, בפה פתוח, בצוואר, באברי מין או בכלי דם גדולים במפשעה. הוא הדגיש כי הטייזר לא גרם שום נזק בלתי הפיך לאנשים בריאים, וכי "אין קרקע לאפשרות של תביעות כנגד המשתמשים בשוקר החשמלי [טייזר]".

עם זאת בחוברת משנת 2014 מטעם יצרן הטייזר מצוין שבכמה דוחות של ניתוחים שנעשו לאחר מות ציינו מומחים רפואיים עצמאים שהטייזר היה גורם תורם למוות, אולם הוא נרשם לצד גורמים אחרים היכולים להסביר את המוות. גם בחוברת ההדרכה של היצרן, המיועדת להכשרת השוטרים, מציין היצרן בפרק "פציעות מסכנות חיים ופציעות חמורות" כי "קיים סיכון לפגיעה הנגרמת עקב אובדן שליטה עצמית ונפילה בלתי נשלטת (הסיכון העיקרי יכול לנבוע מפגיעת ראש) ... קיים סיכוי

לפציעות מסכנות חיים ושאר פציעות חמורות הנגרמות על ידי החיצים כגון פציעות בעין, באזור הגולגולת והצוואר".

נמצא כי מאז החלה המשטרה להשתמש בטייזר ב-2011 התקבל מידע חדש הנוגע להשפעות הבריאותיות של השימוש בו. אף על פי כן לא נבחנה עמדתו האמורה של קרפ"ר כל אימת שהתקבל מידע כזה. להלן הפרטים:

1. עוזרת בכירה ליועצת המשפטית במשטרה כתבה בנובמבר 2004 לקרפ"ר, לאג"ם ולמפא"ט כי למי שטיפל עד לעת האחרונה בנושא הטייזר במשטרה נודע ששימוש ממושך בטייזר כלפי אדם עלול לגרום לו נזק בלתי הפיך. היא הוסיפה כי הדגישה לפניו שהדבר מחייב בחינה מדוקדקת של העניין על ידי קרפ"ר, קביעת הגבלות ברורות ומפורשות בנוהל והדרכה קפדנית. קרפ"ר השיב לה כי לא מדובר בנזק בלתי הפיך, אלא בנזק חמור בתנאי מסוים אשר הובא בחשבון בהנחיות שנתן.
2. במאי 2005 התקיים דיון לגבי רכש אמצעים, לרבות טייזר. סגן ראש אג"ם סיכם וקבע כי "השימוש בכלי יותר רק אם נדע שאין בו סיכון לקטלניות (בתכונות וכמכשיר), זה שבאנגליה, ארה"ב משתמשים - לא אומר שהכלי מאושר בישראל". לא נמצא כי סיכום הדיון הובא לקרפ"ר לשם קבלת תגובתו.
3. ביוני 2009 פנה יועץ משפטי ממחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה לקרפ"ר לשם קבלת תגובתו על פנייה של עורך דין פרטי בעניין כתבה בעיתון שצוין בה כי הטייזר אינו בטוח ובאנגליה נגרם אסון מירי בו. בתגובה כתב לו קרפ"ר כי "אם רוצים גם מטאטא יורה!! כמוכן שבשימוש לא נכון ושלא על פי נהלים ניתן להרוג גם עם טייזר. בשימוש מושכל, זהו אמצעי מעולה ואין לי יותר מה להוסיף".
4. ביוני 2013 מת אדם בארץ לאחר שהופעל נגדו טייזר 8 פעמים. מן המסמכים המתעדים את האירוע עולה כי אדם התבצר בחצר עם מגרפה בידו, והשוטרים שהגיעו למקום ניסו לשוחח עמו, אך הוא לא הגיב והניף את המגרפה. מאחר שסיכן את השוטרים במקום ואת עצמו הוחלט להפעיל נגדו טייזר. לאחר שהוזהר כמה פעמים ירו בו בטייזר, והוא נרגע מעט, החל לתקשר קמעה ונאזק בידיו. אחר כך הוא החל שוב להשתולל ולהתפרע ואיים להתאבד. לפיכך נעשו ניסיונות להשתלט עליו, וניידת מד"א הוזמנה למקום. החובשים נתנו לחשוד זריקת הרגעה וכעבור כמה דקות הבחינו שהוא לקה בדרום לב ושאיין לו דופק. הם ניסו להחיותו ולאחר שהוחזר לו הדופק הוא הועבר לטיפול נמרץ בבית חולים. כעבור כמה שעות נפטר האיש בבית החולים. בסיכום חקירת מח"ש נכתב כי "הראיות מצביעות על שימוש מופרז באקדח הטייזר". עם זאת צוין כי "ניתן לקבוע ברמה גבוהה של וודאות שמותו המצער של הקורבן לא נגרם באופן ישיר ע"י פעולות המשטרה". בתום החקירה המליצה מח"ש לסגור את התיק מחוסר ראיות מספיקות ולהעבירו להליך משמעת.

נמצא כי קרפ"ר לא בחן את היבטי השימוש בטייזר באירוע זה ולא הסיק כל מסקנה מתוצאותיו.

משרד מבקר המדינה מעיר למשטרה שעליה לבדוק אירוע זה בהקדם ולהסיק ממנו מסקנות בעניין ההשפעות הבריאותיות של הירי בטייזר.

5. האגודה לזכויות האזרח (להלן - האגודה) פנתה למפכ"ל בפברואר 2012 ובפברואר 2014 ודרשה שהטייזר ייחשב לנשק קטלני לכל דבר, והשימוש בו יוגבל אך ורק לנסיבות קיצוניות, שבהן מותר השימוש בכוח קטלני. האגודה ציינה כי בספרות המחקרית אין הסכמה חד-משמעית שהטייזר אינו מסכן חיים וכי אנשי רפואה חלוקים בנושא זה, ולכן יש להתייחס אל הטייזר כזהירות ובחשדנות ולהגביל את השימוש בו למקרים קיצוניים בלבד שבהם נשקפת סכנה ממשית לאדם. האגודה צירפה מחקרים המלמדים כי השימוש בטייזר גרם למוות פתאומי של אנשים¹⁵ והוסיפה שארגון אמנסטי הביין-לאומי קרא להפסיק לחלוטין את השימוש בטייזר עד השלמת מחקר מעמיק ובלתי תלוי על אודות ההשפעות הבריאותיות שלו.

נמצא שהמשטרה ענתה לאגודה על פניויה (ראו להלן), אך היא לא דנה בשאלה אם נדרש להפסיק את השימוש בטייזר עד השלמת מחקר בלתי תלוי על אודות ההשפעות הבריאותיות של שימוש בטייזר.

6. בתשובתו של רמ"ח חירום באג"ם לאגודה ממאי 2012 נכתב כי 0.25% מן האנשים שהופעל נגדם טייזר בארצות הברית (1 ל-400) מתו סמוך לאירוע.

תשובה זו נסמכה על נתון שנכלל במסמך שהכין קרפ"ר. אולם גם לנוכח נתון זה לא בחנה המשטרה אם נדרש שינוי בנהלים הנוגעים לשימוש בטייזר או אם יש צורך להכיר בו ככלי שיכול להיות קטלני אף שההסתברות לכך נמוכה.

המשטרה כתבה בתשובתה שהתנהלותה הסתמכה על הנחות יסוד ועל הליך בדיקה סדור וארוך שנים. עוד ציינה המשטרה שאי-אפשר לנהל משטרה בלא סיכון כלשהו, וכמו שאין הצדקה להפסיק את השימוש באלה בשל הסיכונים הבריאותיים הכרוכים בשימוש בה, אין מקום להפסיק את השימוש בטייזר. לטענתה, אם היו חריגות מנוהל ההפעלה של הטייזר, יש למנוע את הישנותן ולא להפסיק את השימוש במכשיר.

משרד מבקר המדינה מעיר כי הגם שהמשטרה עשתה בעבר הליך בדיקה מעמיק וסדור, עליה לבצע בחינה יסודית ופרטנית כל אימת שמגיע אליה מידע חדש על סיכונים בשימוש בטייזר. המסקנות שיוסקו והלקחים שיופקו מהליך זה נחוצים לבחינת נוהל השימוש הקיים והצורך בשינויו, ובמקרים חריגים שבהם מתקבל מידע משמעותי יש מקום לשקול אף הפסקה זמנית של השימוש בטייזר.

7. במאמר שפרסם יו"ר הלשכה בעיתון יומי באוקטובר 2013 הוא ציין כי "סקירת הספרות הרפואית מעלה לכאורה מחלוקת עמוקה בין המצדדים בבטיחותו של האקדח לבין אלו המצביעים על הסכנות הרפואיות הטמונות בו. מסתבר כי קיים קשר ישיר בין מקור המימון של המחקרים הרפואיים לבין תוצאות שהתקבלו בהם ... לפיכך, יש לפקפק בהצהרת היצרנית, ולפיה האקדח בטוח ב-99.75% מהמקרים שבהם נעשה בו שימוש". הוא הוסיף שלפי נתוני

15 האגודה ציינה שני אירועים שבהם מתו אנשים לאחר שהופעל נגדם טייזר: אירוע אחד אירע בשנת 2007 ובו מת אדם שהופעל נגדו טייזר בשדה התעופה בוונקובר. בעקבות האירוע הוקמה ועדת חקירה ממשלתית בראשות שופט בית המשפט לערעורים בדימוס בקנדה, ומהמלצותיה עולה שטייזר יכול לגרום למוות גם באוכלוסייה בריאה. הוועדה לא המליצה לבטל את השימוש בטייזר, אלא לבצע שינויים מרחיקי לכת בנהלים, ובכלל זה להגביל במידה ניכרת את הנסיבות שבהן מותר להשתמש בכלי. האירוע האחר אירע בבריטניה ובו שלושה אזרחים מתו לאחר ששוטרים ירו בהם בטייזר. אירוע זה עורר ביקורת ציבורית נרחבת.

ארגון אמנסטי הביין-לאומי מ-2008 ו-2012, בשנים 2001-2008 מתו 334 בני אדם מיד לאחר שהופעל נגדם טייזר או כעבור כמה שעות, ובשנת 2012 הגיע מספרם של מי שמתו לאחר שימוש בטייזר ל-500. עוד ציין יו"ר הלשכה שעל פי ארגון אמנסטי הביין-לאומי, השימוש בטייזר נכלל בהגדרת "עינויים", האסורים על פי אמנות בין-לאומיות.

באוקטובר 2013 התקיימה ישיבה של הלשכה בהשתתפות קרפ"ר ונציג מטעמו¹⁶ ובה נדון "השימוש באקדח טייזר". בישיבה אמר יו"ר הלשכה דברים דומים לאלו שכתב במאמר. כן ציין כי בשנים 2010 ו-2012 פרסם ארגון אמנסטי הביין-לאומי שני מחקרים על אירועים שבהם מתו אנשים בשל שימוש יתר בטייזר.

יוער כי בדיון שקיימה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת באוקטובר 2013 אמר המפכ"ל ש"אנחנו לא הוצאנו הנחיית שימוש בטייזר ולא נתנו אישור להשתמש בטייזר לפני שקרפ"ר נתן אישור ואת האישורים שלו הוא נתן רק אחרי שהוא בדק את כל הנושאים הרפואיים". הוא הוסיף כי "אם יש באמת מחקרים חדשים או דברים שבאמת צריך להתייחס אליהם, אנחנו הראשונים שנשמח לעשות את זה. רק צריך להביא את זה לידיעתנו".

בינואר 2014 פנה יועץ משפטי ממחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה לקרפ"ר וציין כי ידועה עמדתו המקצועית בעניין הטייזר ולפיה אין סיכונים בריאותיים בהפעלתו במגבלות שנקבעו בנוהל, אולם ככל שידוע לו אין מסמך המפרט עמדה זו ואת האסמכתאות המחקריות לה, הנחוץ למשטרה לשם הצגת עמדתה לפני גורמי חוץ, בהם הכנסת ומבקר המדינה, הבודק את מכלול הסוגיה והנהלים. הוא ביקש מקרפ"ר להשלים את המסמך המקצועי-רפואי ובו כל האסמכתאות כדי שאפשר יהיה להעבירו לגורמי חוץ הנוגעים בדבר וכך לבסס את עמדת המשטרה בנושא.

בעקבות פנייה זו שלח לו קרפ"ר עוד באותו החודש מסמך שכותרתו "הפעלת מכשיר הטייזר - אישור קרפ"ר" ובו ציין כי מחקרים הראו שפציעות שוטרים ופציעות חשודים פחתו במידה ניכרת מאז הוכנס הטייזר לשימוש בקרב גורמי אכיפת החוק בארצות הברית. לטענתו, תריסר מחקרים רפואיים ולימודי שטח שביצעו גורמי ממשל, גורמי אכיפת החוק, אוניברסיטאות ומרכזים רפואיים מלמדים שאין סיבה ששימוש ישיר בטייזר יביא לידי פיתוח הפרעות קצב או פגיעה פיזיולוגית מטבולית. הוא הוסיף כי משרד המשפטים האמריקני פרסם מחקר שבו נקבע כי אין עדות חד-משמעית לכך שעצם השימוש בטייזר הוא גורם ישיר למוות.

מן האמור לעיל עולה כי המחקרים הרפואיים שנעשו בעולם בעניין הטייזר והנתונים בדבר אנשים שמתו לאחר שנפגעו מן המכשיר מציגים תמונה מורכבת שאינה חד-משמעית לגבי ההשפעות הבריאותיות של השימוש בטייזר והאפשרות שהוא מסכן חיים. לדעת משרד מבקר המדינה, על המשטרה וקרפ"ר לאסוף ולנתח את כלל החומר המחקרי בנושא לשם קבלת ההחלטה המיטבית בעניין. מן הראוי כי עמדתה הכתובה של המשטרה בנושא תכלול גם התייחסות למחקרים שמסקנתם היא כי השימוש בטייזר עלול לסכן חיים בנסיבות מסוימות.

16 האחראי לתחום הדרכה ושימוש בנשק פחות קטלני ומתאם מערך הרפואה של המשטרה.

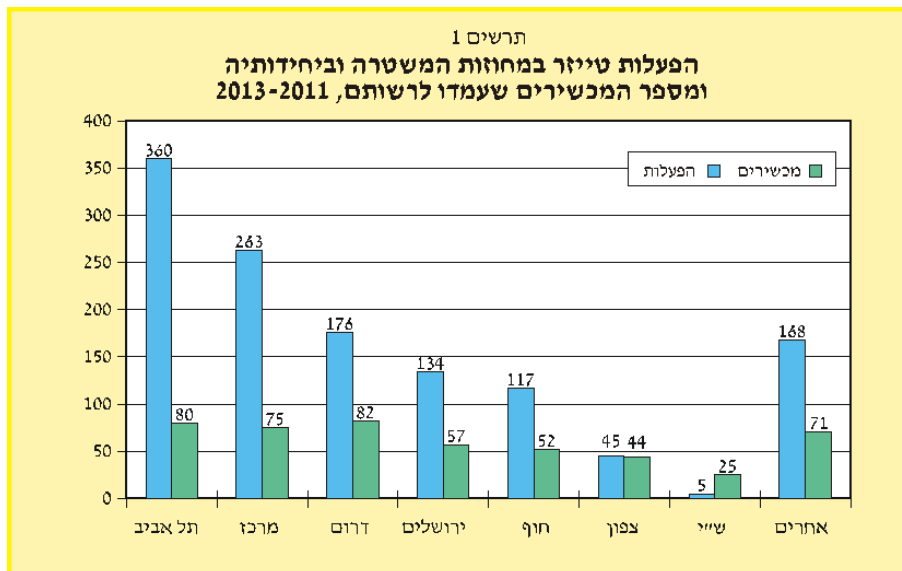
מעקב המשטרה ופיקוחה בדבר השימוש בטייזר

1. נתוני המשטרה לגבי הטייזר: ביוני 2014 היו במשטרה 530 מכשירי טייזר מסוג M-26 ו-15 מכשירי טייזר מסוג X-26: 82 במחוז דרום, 80 במחוז תל אביב, 75 במחוז מרכז, 57 במחוז ירושלים, 52 במחוז חוף, 44 במחוז צפון, 25 במחוז ש"י, 34 במג"ב, 21 במטא"ר, 16 ביחידות שונות ו-59 נשלחו לתיקון. מכשיר טייזר נוסף שהיה ברשות המשטרה נגנב וטרם נמצא.

באותו החודש שירתו במשטרה 1,919 שוטרים שהוסמכו להפעיל טייזר ו-44 שוטרים נוספים שהסמיכה החברה המייבאת את הטייזר לתפקיד מדריך להכשרת מפעילי טייזר.

לפי נתוני המשטרה, בשנת 2011 היה מספר הפעלות הטייזר 385, בשנת 2012 היה מספרן 581 ובשנת 2013 היה מספרן 302. מכאן שבשנת 2012 חל גידול של כ-51% בהפעלות טייזר, ובשנת 2013 חל קיטון של כ-48% לעומת שנת 2012 ושל כ-22% לעומת שנת 2011. ייתכן כי הקיטון בשנת 2013 נובע, בין היתר, מאיסור השימוש בטייזר כשוקר ברבעון האחרון של השנה.

2. הפעלות הטייזר במחוזות וביחידות: בתרשים 1 שלהלן מוצגים נתונים על ההפעלות במחוזות המשטרה וביחידותיה ומספר הטייזרים שהוקצו להם בשנים 2011-2013 (מספר זה אינו כולל 59 מכשירים שנמסרו לתיקון).

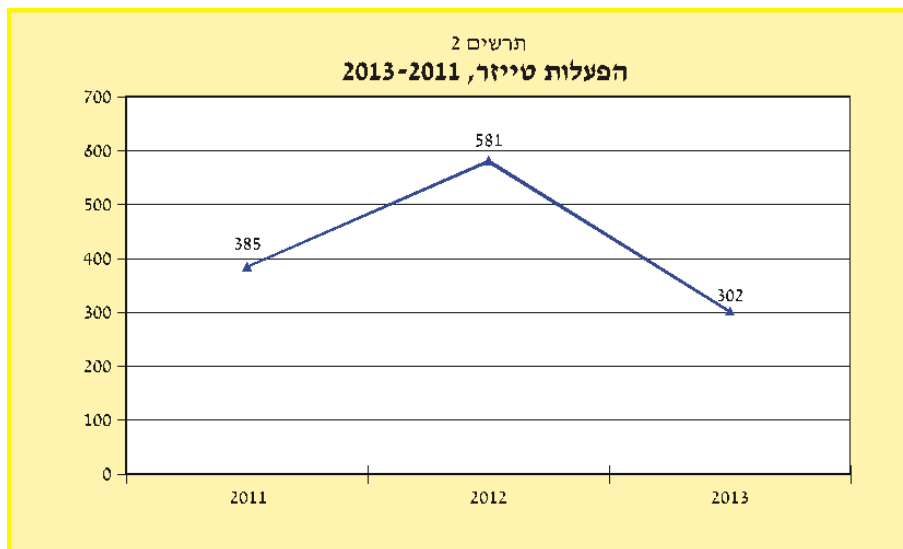

מהתרשים עולה כי יש שונות במתאם שבין מספר הטייזרים למספר ההפעלות. כך, למשל, במחוז תל אביב נעשו 360 הפעלות באמצעות 80 טייזרים; במחוז דרום, שהיו בו כמעט אותו מספר מכשירים, נעשו רק כ-50% מן ההפעלות שנעשו במחוז תל אביב; במחוז צפון היה מספר ההפעלות כמספר המכשירים; ובמחוז ש"י היה מספר המכשירים פי חמישה ממספר ההפעלות.

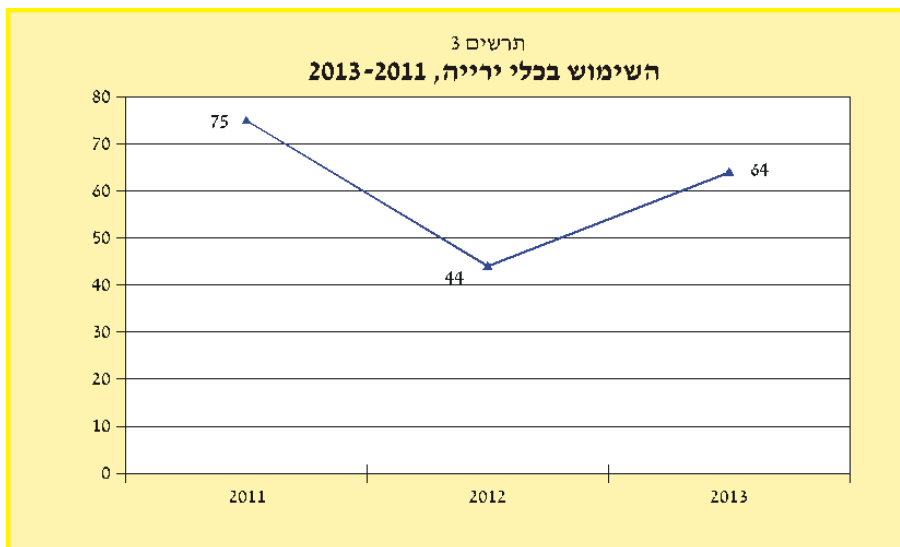
בתשובת המשטרה נכתב כי "נתוני הפעלות הטייזר מנותחים על ידי גורמי מטא"ר ועל פי צורך מבוצעים ויסותים של מכשירים בין יחידות".

לדעת משרד מבקר המדינה, על המשטרה להמשיך ולעקוב אחר המתאם בין הקצאת הטייזרים למחוזות וליחידות לבין מספר ההפעלות בכל מחוז, בין היתר כדי לבחון אם הפערים בנתוני ההפעלות נובעים גם מהבדלים בדפוסי השימוש המבצעי של כל מחוז. כמו כן על המשטרה לבחון מפעם לפעם אם פעולות הוויסות שהיא נוהגת לבצע, כפי שמסרה בתשובתה, אכן מביאות לידי הקצאה יעילה ומיטבית של המכשירים.

3. שימוש בטייזר ובכלי ירייה: מנתוני המשטרה עולה כי בשנים 2011-2013 היו 75, 44 ו-64 אירועים, בהתאמה, שבהם השתמשו שוטרים בכלי ירייה (מספרים אלו אינם כוללים אירועים שנחקרו במח"ש)¹⁷. בתרשימים 2 ו-3 מוצגים מספר הפעלות הטייזר ב-2011-2013 ספטמבר 2013 ומספר האירועים שבהם השתמשו שוטרים בכלי ירייה בשנים הללו.

17 בשנים 2008-2010 היה מספר האירועים שבהם השתמשו שוטרים בכלי ירייה 49, 37 ו-54, בהתאמה (מספרים אלו אינם כוללים אירועים שנחקרו במח"ש).

מהתרשימים עולה שלכאורה יש מתאם שלילי בין הפעלות הטייזר לשימוש בכלי ירייה: כאשר חלה עלייה בהפעלות הטייזר חלה ירידה בשימוש בכלי ירייה ולהפך. אולם המשטרה לא בדקה אם יש קשר סיבתי בין הדברים.

בפברואר 2014 כתב קצין טייזר ארצי לעוזר ראש אג"ם כי "הטייזר לא הוכנס לשימוש במשטרת ישראל כתחליף לכלי ירייה אך עשוי במקרים מאוד מסוימים לשמש ככזה, ולכן לא ניתן ולא נכון בראייתנו לערוך השוואה בין נתונים ומגמות של שימוש במכשירי טייזר לבין שימוש בנשק חם. הטייזר הוא אמצעי משלים לסל האמצעים האחרים הנתונים בידי השוטרים לצורך שימוש בכוח".

בתשובת המשטרה נכתב שאכן יש "מתאם מסוים" בין הפעלות הטייזר לשימוש בכלי ירייה. עם זאת המשטרה אינה רואה בטייזר חלופה לכלי ירייה, ולכן אינה סבורה שנכון להסיק מהמתאם מסקנות ביצועיות לגבי שאלת מיקומו של הטייזר בסל אמצעי הפעלת הכוח הנתונים בידי השוטרים.

לדעת משרד מבקר המדינה, על המשטרה לנתח מה הסיבה למתאם השלילי שבין מספר הפעלות הטייזר למספר השימושים בכלי ירייה. תוצאות הניתוח יכולות לשמש נדבך חשוב בבחינת מיקומו של הטייזר בסל אמצעי הפעלת הכוח הנתונים בידי השוטרים. כמו כן מבדיקה כזאת יהיה אפשר להסיק אם השימוש בטייזר משרת את האינטרס הציבורי שלפיו יש לצמצם ככל האפשר הסבת נזק לבני אדם ופגיעה בהם במהלך פעולות לאכיפת החוק ולשמירת הסדר הציבורי, או שמא השימוש בו מגביר את פוטנציאל הפגיעה והנזק דווקא.

4. נתונים מתוך זיכרון הטייזר: איסוף נתונים הקשורים לשימוש בטייזר נחוץ לצורך מעקב אחר השימוש של המשטרה בטייזר ופיקוח עליו. כבר בשנת ההפעלה המבצעית

הראשונה כתב קצין אמצעי לחימה במטה כוחות מיוחדים¹⁸ כי תחקירי הפעלת הטייזר הם חלק ממערך הפיקוח והבקרה של גורמי המטה המקצועיים על הפעלת הטייזר ביחידות השטח, וכי ללקחים ולתובנות העולים מהם השפעה על תהליך הטמעתו של הטייזר בארגון.

בטייזר יש רכיב זיכרון השומר את התאריך והשעה שבהם נעשו 585 ההפעלות (הלחיצות) האחרונות, ואת הנתונים האלה אפשר להוריד למחשב באמצעות תכנה וחמרה ייעודיות. על פי הנוהל להפעלת טייזר, חלה חובה להוריד נתונים מהטייזר באמצעות ערכה להורדת נתונים לאחר תקלה במכשיר, לאחר אירוע חריג ובביקורת יזומה.

בינואר 2012 רכשה המשטרה תשע תכנות להורדת נתונים מזיכרון הטייזר, אחת לכל מחוז ושתיים למדור חימוש, כדי לאפשר פיקוח ובקרה הן על תקלות בטייזר והן על השימוש המבצעי בו. במרץ 2012 התקיים יום עיון בנושא הורדת נתונים מהטייזר בהנחיית נציגי חברת טייזר בישראל ובסיומו נקבע כי על כל נציג מחוז שהשתתף ביום העיון להתקין את התכנה במחשבו המשטרה האישי, וכי שימוש בתכנה צריך להיעשות בנוכחות מפעיל טייזר מוסמך.

נמצא כי מאז חלוקת התכנות למחוזות לא היה שימוש בנתונים שנשמרו בטייזר, אלא אם כן נדרש מידע לחקירת מח"ש. כמו כן המשטרה לא הכינה תכנית פיקוח ובקרה ולא ביצעה ביקורות יזומות לבדיקת המידע בכרטיס הזיכרון של הטייזר באמצעות התכנות שנרכשו.

על חשיבותן של הורדת הנתונים ובדיקתם אפשר ללמוד מתיק שנדון בבית משפט¹⁹ וכלל אישום בכמה עברות, לרבות תקיפת שוטר והפרעה לשוטר. ביוני 2011 ציין בית המשפט כי ממסמכי החברה המשווקת והוראות היצרן עולה שכל לחיצה על הדק הטייזר מתועדת, ולכן אפשר לבדוק את טענתו של הנאשם כי בנובמבר 2010 הופעל נגדו טייזר שלא לצורך. לפיכך נבדקו שלושת אקדחי הטייזר ששימשו את מרחב יפתח במועד האמור, ונמצא כי אחד מהם לא ירה במועד זה, אקדח אחר לא תיעד את השימושים בשל תקלה ואקדח נוסף אופס בינואר 2011. בית המשפט החליט לקבל את טענת הנאשם והעיר כי לו נעשתה הבדיקה במועד ייתכן שהיה אפשר לאשש או להפריך אותה.

משרד מבקר המדינה מעיר כי בקרה עתית של כרטיס הזיכרון של הטייזר, המתעד כל הפעלה שלו, הייתה מאפשרת למשטרה לעקוב באופן שוטף אחר השימושים בטייזר. הבקרה נדרשת כדי לבחון אם השימוש בטייזר נעשה כדין ולסייע בידי המשטרה להפיק לקחים מאירועים לא רצויים ולמנוע את הישנותם. נוסף על כך, בקרת הפעלת הטייזר באמצעות כרטיס הזיכרון יכולה לשמש ראייה אובייקטיבית בחקירה של אלימות שוטרים.

על המשטרה לעקוב אחר הנתונים ולהתחקות על אופן הפעלת הטייזר והנסיבות שבהן השוטרים משתמשים בו. מעקב ופיקוח רציף יאפשרו למשטרה למנוע שימוש חריג ומופרז בטייזר ולוודא שהשוטרים משתמשים בו באופן מושכל על פי הנהלים.

המשטרה מסרה בתשובתה שמונו רפרנטים לנושא הטייזר במחוזות ובאגפים והם יוכשרו לשימוש בתכנה. עוד מסרה המשטרה שההוראות להורדת הנתונים ירועננו.

18 כיום מדור טרור והפרות סדר במחלקת חירום.

19 ת"פ (ת"א) 133-12-10 מדינת ישראל נ' ייגור קוזין, פורסם במאגר ממוחשב.

5. נתונים במערכת המבצעת: לאיסוף נתונים על השימוש בטייזר יש חשיבות גם מן ההיבט המבצעי. ביוני 2012 פרסם קצין אמצעים במדור סיור הנחיה ולפיה מילוי 2012 יש להזין כל הפעלה מבצעת של טייזר, הן כשוקר והן באמצעות מחסנית (ירי חצים), במערכת "שירת הסירנה"²⁰ כדי לאפשר שליטה, בקרה ותכנון טובים יותר.

במסמך שהכין ראש מדור סיור באג"ם בפברואר 2013 לאחר דיון סטטוס והפקת לקחים בנושא הטייזר נכתב, בין היתר, שעל בסיס הפערים והלקחים שעלו בדיון, הנחה ראש אג"ם להגביר את הפיקוח והבקרה על השימוש בטייזר, ולמרות הנחיה זו נתוני השימוש בטייזר אינם מוזנים למערכת שירת הסירנה. גם הצוות שמינה המפכ"ל באוגוסט 2013 לבחינת הפעלת הטייזר כשוקר חשמלי עסק בתייעוד ובדיווח של ההפעלות וציין כי במצב הנוכחי ניכרים "היעדר ריכוז נתונים לגבי הפעלת השוקר, היעדר ממשק בין מחשוב הניידות למערכת 'שירת הסירנה' וכי לא כל היחידות המפעילות טייזר מזינות את הנתונים במערכת 'שירת הסירנה' כנדרש".

במרץ 2013 פנתה חברת הכנסת תמר זנדברג למפכ"ל וציינה שבשנתיים האחרונות חל ריבוי מדאיג של תלונות אזרחים על שימוש המשטרה בטייזר ולכן היא מבקשת לפרסם לציבור דוחות תקופתיים מפורטים על השימוש בו. באפריל 2013 כתב ראש תחום הפרות סדר כי פרסומם של נתוני הפעלה של אמצעים משטריים שונים, לרבות מכשירי שליטה חשמליים מסוג טייזר, לציבור עלול להביא לידי סיכון חייהם של שוטרים מצד גורמי פשיעה או גורמים עוינים אחרים שמידע זה יהיה ברשותם. על כן, לדעתו, אין מקום לפרסם דוחות ונתונים על אודות שימוש המשטרה באמצעי זה.

משרד מבקר המדינה העלה כי בספטמבר 2013 כתבה עורכת דין ממחלקת ייעוץ וחקיקה (פלילי) במשרד המשפטים למחלקת הייעוץ המשפטי במשטרה הערות לטיוטת הנוהל הייעודי להפעלת הטייזר (ראו להלן) ובהן נכתב, בין היתר, כי "מוצע להוסיף בנוהל הוראה הקובעת כי לשם פיקוח ובקרה על השימוש בטייזר, קצין טייזר ראשי ירכז נתונים בדבר מספר הפעלות הטייזר וסוגי האירועים בהם פעל, מספר האירועים החריגים וסוגי הפציעות והנזקים שנגרמו כתוצאה מהשימוש בו. עוד מוצע, כי אחת לשנה יעביר קצין טייזר ראשי למפכ"ל המשטרה את הנתונים הסטטיסטיים ואת עיקרי הממצאים" (ההדגשה במקור).

משרד המשפטים כתב בתשובתו למשרד מבקר המדינה מאוגוסט 2014 כי בנוהל החדש ניתן ביטוי לחלק מדרישותיו, אך לא כל הערותיו התקבלו. בתשובת המשטרה נכתב כי עד אמצע 2012 התקבלו דוחות לגבי הפעלת הטייזר באמצעות ירי חצים, ואחר כך החלו להתקבל גם דוחות על הפעלות הטייזר כשוקר. עם זאת מאחר שלא כל המגורים המפעילים טייזר מחוברים למערכת שירת הסירנה, אי-אפשר לבצע את ההנחיה בדבר הזנת דיווחי הפעלות הטייזר למערכת זו.

משרד מבקר המדינה מעיר כי על המשטרה לפעול לאיסוף כל נתוני הפעלות הטייזר, לרבות הזנתם למערכת שירת הסירנה, כדי שדוחות שיופקו על בסיס מידע זה יסייעו לה בקבלת החלטות ובגיבוש הנחיות.

20 מערכת מחשוב מבצעת שפיתח מינהל טכנולוגיות במשטרה, המאפשרת קבלת מידע בזמן אמת לצרכים טקטיים ותחקיריים. המערכת משרתת את יחידות הסיור.

נוהל מבצעי להפעלת טייזר

במאי 2012 אושר הנוהל הישן להפעלת טייזר ובו נכתב, בין היתר, כי הניסיון שהצטבר במשטרה מלמד שלעתים לא די באמצעים הקיימים כדי לתת מענה מבצעי הולם במצבים השונים שבהם נדרשת הפעלת כוח, ולכן הוחלט להכניס לשירות מבצעי את הטייזר, שנועד גם להגביר את יכולת ההרתעה ולשפר את תחושת הביטחון האישי של השוטר בהתמודדות עם בריונות רחוב ו אלימות. מטרת הנוהל הייתה לפרט את תחומי האחריות, ההכשרות, התחזוקה, התנאים וההגבלות בכל הנוגע לשימוש בטייזר, ובין השאר נקבע בו כי השימוש בטייזר מותר בפעילות שיטור שאינה טיפול בהפרות סדר, וכי נוהל פתיחה באש אינו חל על השימוש בטייזר.

בספטמבר 2013 המליץ הצוות לבחינת הפעלת הטייזר כשוקר חשמלי, בין היתר, לעדכן את נוהל ההפעלה. באוקטובר 2013 פורסם הנוהל החדש.

ההבדלים העיקריים בין הנוהל הישן לנוהל החדש

1. בנוהל החדש נוספו הנחיות, בהן ההנחיות האלה: יש להימנע מלהפעיל את הטייזר נגד אדם הנוהג ברכב בתנועה או רוכב על רכב דו-גלגלי או נמצא בכלי שיט סמוך לדופןותיו; יש להימנע ככל האפשר משימוש בטייזר נגד ילדים וקשישים; אין להפעילו כנגד נשים ש"נחזות להיות בהיריון" (הנוהל הקודם עסק רק בנשים הרות); אין להפעיל נגד אדם שני מכשירים או יותר בו בזמן; אין להפעיל את הטייזר נגד אדם אשר ניכר או נודע כי הוא סובל מבעיה רפואית כגון בעיית לב או אפילפסיה; ככלל אפשר להשתמש בטייזר כנגד עצורים כבולים או אזוקים רק לשם הגנה עצמית. נוסף על כך, בנוהל הישן נקבע כאמור כי השימוש בטייזר "מותר בפעילות שיטור שאינה במסגרת טיפול בהפרות סדר" (ההדגשה במקור), ואילו בנוהל החדש אין הוראה כזאת.

במאי 2014 כתבה המשטרה לאגודה כי "הסעיף בדבר איסור השימוש בטייזר במסגרת טיפול בהפרות סדר" הושמט בטעות, וכי יצאה הנחיה מתקנת לעניין זה, ובעדכון הבא של הנוהל הדבר יתוקן.

2. הנוהל הישן לא עסק בהפעלת הטייזר כשוקר חשמלי. מאחר שהצוות המליץ שלא לבטל את אפשרות השימוש בטייזר כשוקר חשמלי ולעדכן את הנוהל בעניין הפעלתו, בנוהל החדש נקבע כי בטרם השימוש בטייזר כשוקר יש לכונן את הקנה לאוויר וללחוץ לחיצה יחידה על ההדק לאזהרה (כדי לנסות להביא לידי השגת מטרת השימוש עוד לפני השימוש בפועל כנגד החשוד). כמו כן הובהר בנוהל החדש שאין לבצע יותר משלוש הפעלות רצופות על אותו אדם גם בשימוש בטייזר כשוקר, ושכין הפעלה להפעלה יש להזהיר את החשוד.

3. לפי הנוהל הישן, יש להוריד נתונים מזיכרון הטייזר בתוך 12 שעות משעת הפעלת הטייזר. הנוהל החדש מצמצם את חובת הורדת הנתונים מהזיכרון של הטייזר וקובע שהיא תבוצע לאחר תקלה במכשיר ובביקורת יזומה. נוסף על כך, נקבע בנוהל החדש שלאחר כל אירוע חריג או כאשר השוטר המפעיל או מפקד מעריכים שיתכן כי יתעורר צורך בנתונים, על יחידת האם של השוטר המפעיל מוטלת האחריות להוריד נתונים באמצעות ערכה להורדת נתונים במחוז או באגף ולהעביר את פלט נתוני ההפעלה של המכשיר לאג"ם בתוך 48 שעות משעת הפעלה.

בתשובת המשטרה למשרד מבקר המדינה צוין כי בקרה שוטפת על כלל מכשירי הטייזר מהווה לעתים "אילוץ לוגיסטי משמעותי בעל השלכות מבצעיות", ולכן בנוהל החדש צומצמה חובת ההורדה של הנתונים, והוא הגדיר במפורש את המצבים שבהם נדרש להפיק את הנתונים מזיכרון הטייזר.

קצין טייזר ארצי מסר למשרד מבקר המדינה ביוני 2014 כי לא בוצעה הורדת נתונים יזומה, אלא אם כן מח"ש או הפרקליטות ביקשו נתוני הפעלה.

4. הנוהל הישן חייב "ביצוע אימוני ריענון למוסמכים להשתמש בטייזר אחת לשנה", והובהר בו כי "ביצוע אימון הריענון מהווה תוקף סמכות להפעלת הטייזר".

בינואר 2012, עוד לפני פרסום הנוהל הישן, כתב ראש מחלקת שיטור וסיור ש"נכון להיום, אין כוונה לבצע ריענון שנתי לשוטרים באמצעות שימוש במחסניות. אכן הנוהל הקיים מגדיר שהשוטרים נדרשים לריענון שנתי, שמשמעו - שימוש במחסנית אחת כאימון 'חי' אך מאחר ועלויות המחסניות גבוהה, לא אושרה בקשה זו, מה גם שהנחיות היבואן מחייבות כל שנתיים".

מן ההמלצות שפרסם הצוות באוגוסט 2013 עלה, בין היתר, כי חסרות מחסניות, לא מבוצעים אימוני רענון, ואין תכנית הדרכה לשמירת כשירות. מאחר שלא יועד תקציב לרכש מחסניות, המליץ הצוות לבצע אימון משמר עיוני אחת לחצי שנה ואימון משמר מעשי אחת לשנתיים. המלצת הצוות עוגנה בנוהל החדש. בפברואר 2014 החלה המשטרה להפעיל את תכנית ההדרכה על פי הנוהל.

המשטרה מסרה בתשובתה כי הוחלט להגדיל את מספר אימוני הרענון לשנתיים בשנה, וכי כל אימון רביעי (אחת לשנתיים) יהיה מעשי.

מן האמור לעיל עולה כי הרענון המעשי צומצם מאחת לשנה לאחת לשנתיים בשל אילוצי תקציב. לדעת משרד מבקר המדינה, על המשטרה לשוב ולבחון מפעם לפעם את נושא האימונים המעשיים, הנחוצים לשמירת מיומנותם של מפעילי הטייזר.

עוד המליץ הצוות שהשוטרים ייעזרו בַּמְדָּמָה (להלן - סימולטור) לאימון בשימוש בטייזר. יצוין כי כבר בינואר 2011 פנה ראש אג"ם לראש מפא"ט בנושא "סימולטור לאקדה טייזר" וביקש שתיבחן התאמת סימולטור הירי לאימוני ירי בטייזר כדי להגביר את מיומנות השימוש בו. בתשובתו כתב ראש מפא"ט ששילוב טייזר בסימולטור ירי אפשרי מן הבחינה הטכנולוגית. לדבריו, אפשר למשל, להוסיף סמן לייזר על הטייזר ולהשאיר את התכנה הקיימת או לפתח גרפיקה המתאימה לירי חצים לצורך המחשת ירי החצים בטייזר למתאמן. באפריל 2012 שלח קמ"ט סיור לקצין טייזר ארצי הצעה למפתח מיפוי סימולטורים, שכללה פרמטרים כמו היקף השימוש בטייזר, גודל המחוז ופריסתו הגאוגרפית.

נמצא כי עד יוני 2014, מועד סיום הכנתה של חוות הדעת, לא הותאמו הסימולטורים לאימוני ירי בטייזר.

בתשובת המשטרה נמסר שבכוונתה לפעול לביצוע אימונים בסימולטורים עד סוף שנת 2014.

5. כאמור, לחיצה על הדק הטייזר מעבירה מיד זרם חשמלי למשך חמש שניות. בנוהל הישן הותר להפעיל את הטייזר פעמיים ברציפות, כלומר עשר שניות לכל היותר. בנוהל החדש, לעומת זאת, נקבע כי השימוש בטייזר יהיה סביר ומידתי, וכי אפשר להפעילו שלוש פעמים ברציפות, כלומר 15 שניות לכל היותר, ובין הפעלה להפעלה יש להזהיר את החשוד.

בסיכום דיון שהתקיים בספטמבר 2013 בהשתתפות קרפ"ר ונציגי אג"ם, מפא"ט, מחלקת חירום ומחלקת הייעוץ המשפטי אמר קרפ"ר שהוא מוכן לאשר מגבלה של שלוש הפעלות רצופות במקום שתיים שנקבעו בנוהל הישן, על סמך מחקר שפורסם בארצות הברית ב-2010.

נציג מחלקת הייעוץ המשפטי של המשטרה המליץ לשקול שלא לשנות את המספר המרבי של ההפעלות הרצופות הקבוע בנוהל הישן מפני שלא נעשתה בחינה מעמיקה של ההשפעות הבריאותיות של הפעלת השוקר ומפני שאין נתונים המלמדים כי יש צורך מבצעי בשינוי הנוהל הישן בעניין זה.

באוקטובר 2013 אמר קרפ"ר בדיון של הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת כי בנוהל הישן הוא הביא בחשבון מקדם בטיחות "סופר היסטרי" כשקבע שמותר ללחוץ על הדק הטייזר שתי לחיצות רצופות לכל היותר, המשפיעות למשך עשר שניות בסך הכול, ולכן בנוהל החדש הוא התיר ללחוץ על ההדק שלוש לחיצות, המשפיעות למשך 15 שניות. לדבריו, אין מחקרים ישראליים בנושא, והוא נסמך על מחקר חדש משנת 2011 שנעשה בחו"ל.

המשטרה ציינה בתשובתה כי כאשר קבע קרפ"ר בנוהל הישן שמותר להפעיל את הטייזר פעמיים ברציפות לכל היותר לא היה בידיו המחקר האמור מ-2011. עוד ציינה המשטרה כי משהגיעו "בקשות מהשטח" לאפשר יותר משתי הפעלות רצופות, על יסוד המחקר משנת 2011, "ומתוך מטרה לצמצם את הסיכון לחריגות ממגבלת 2 ההפעלות", אישר קרפ"ר שלוש הפעלות רצופות.

משרד מבקר המדינה מעיר כי חובה על קרפ"ר להתעדכן באופן שוטף בפרסומים ובמחקרים הנוגעים להשפעות הבריאותיות של השימוש באמצעי אכיפה שונים ובהם הטייזר כדי שבמידת הצורך יוכל להנחות את הגורמים המבצעיים כיצד אפשר ומותר להשתמש בהם. עוד מעיר משרד מבקר המדינה כי גם תשובת המשטרה לא הציגה נתונים המלמדים שיש צורך מבצעי בשינוי, כפי שהעיר נציג מחלקת הייעוץ המשפטי.

כאמור, האגודה פנתה למפכ"ל בעניין הטייזר ודרשה שהוא ייחשב לנשק קטלני לכל דבר והשימוש בו יוגבל אך ורק לאירועים שבהם החשוד או העצור מסכן את הזולת או שנושקפת ממנו סכנה מידית לפגיעה באדם. בשתי פניותיה הציגה האגודה אירועים שבהם היו לטייזר השפעות בריאותיות קשות ומחקרים שעלה מהם חשש שהשימוש בטייזר בטוח רק כלפי אוכלוסייה בוגרת ובריאה ושפילו בקרב אוכלוסייה זו הוא עלול לגרום למוות.

בתשובת המשטרה לאגודה ממאי 2014 צוין, בין היתר, כי בשל חילוקי דעות בקרב גורמי מחקר ורשויות אכיפת חוק בדבר סיכונים הכרוכים בהפעלת טייזר בחרה המשטרה לנקוט קו מחמיר בקביעת כללי ההפעלה, שעודכנו רק לאחרונה. עוד צוין בתשובה כי "מגבלת השימוש המופיעה בנוהל בדבר הפעלה של עד 15 שניות לכל היותר (במקום 10 שניות) נקבעה על סמך שיקול דעתו וקביעתו המקצועית של הקרפ"ר".

משרד מבקר המדינה מעיר כי נוכח העדר נתונים מדויקים בדבר הצורך המבצעי בשינוי, כפי שהעיר נציג מחלקת הייעוץ המשפטי, יש מקום כי פיקוד המשטרה ישוב וידון בנוהל הנוגע לאפשרות להפעיל את הטייזר שלוש הפעלות רצופות, ובכלל זה יבחן האם יישומו מביא לידי הפעלה מידתית של הטייזר.

6. בפנייתה בפברואר 2014 טענה האגודה כי הנסיבות שבהן אפשר להשתמש בטייזר על פי הנוהל הן מעורפלות, ניתנות לפרשנות ואינן חד-משמעיות. כך לדוגמה, בנוהל נקבע כי יש להימנע "ככל הניתן" משימוש בטייזר כלפי קשישים וילדים, וכי "ככלל" אפשר להפעיל את הטייזר נגד עצורים אזוקים להגנה עצמית בלבד. לדעת האגודה, מושגים אלה פותחים פתח נרחב לפרשנות מגוונת ולא אחידה לגבי השימוש בטייזר כלפי אוכלוסיות אלו.

במאי 2014 השיבה המשטרה לאגודה כי הנהלים לא נועדו להנחות "רובוטים" אלא שוטרים, הנדרשים להפעיל שיקול דעת בנסיבות שבהן הם פועלים, ולא ראוי להגבילם באופן שלא יעמוד במבחן המציאות. המשטרה הוסיפה ש"יש לזכור שהאחריות המקצועית והמבצעית לבחירת השיטות והאמצעים לצורך אכיפת שלטון החוק היא בסופו של דבר של המשטרה ושל השוטרים. ובכלל זה בכל הנוגע בהפעלת שיקול הדעת הן של המסגרת הנוהלית והן במקרה של אירוע ספציפי. בעניין זה יש לדבוק לטעמנו בהתוויית עקרונות מציאותיים וסבירים, מתוך גישה מאזנת בין הצורך לשמור על כבוד האדם מצד אחד לבין מתן כלים וכללים המסייעים בידי השוטרים באכיפת שלטון החוק מהצד השני. אנחנו מאמינים שאיזון זה ועקרונות אלו באים לידי ביטוי הולם בנוהל טייזר במתכונתו הנוכחית".

בתשובת המשטרה למשרד מבקר המדינה נכתב כי על פי הניסיון המבצעי, נוהל מבצעי, מפורט ככל שיהיה, אינו נותן מענה לכל הסיטואציות והתרחישים, וכי המסד הערכי וההכשרה המקצועית הניתנת לשוטר מטיילים עליו אחריות להפעלת שיקול דעת, בייחוד כשעולה צורך להשתמש בכוח. עוד ציינה המשטרה בתשובתה כי "צמצום מרחב שיקול דעתו של השוטר הוא פוטנציאל לפגיעה במענה המבצעי של המשטרה לאירועים ולהפיכתם של אמצעים למיותרים בשל החשש לעשות בהם שימוש".

האמור לעיל מלמד שהמשטרה הייתה ערה לביקורת הציבורית עליה ואף תיקנה חלקים מן הנוהל שלה. עם זאת, לדעת משרד מבקר המדינה, הותרת מרחב שיקול הדעת של השוטרים בהפעלת הטייזר מחייבת את המשטרה להדגיש את הסכנות הכרוכות במכשיר זה הן בנוהל והן במסגרת ההדרכות.

פרסום הנוהל לציבור הרחב

בספטמבר 2013 התקיים דיון במשטרה בנושא פרסום הנוהל המבצעי. אג"ם התנגד לפרסומו המלא, ואילו היועץ המשפטי של המשטרה (להלן - היועץ המשפטי) סבר שנכון וראוי לפרסם את הנוהל במלואו, כפי שפורסמו נהלים מבצעיים אחרים של המשטרה.

באוקטובר 2013 כתב רמ"ח חירום מאגף המבצעים מסמך בעניין פרסום הנוהל, ובו ציין שמדובר בנוהל מבצעי העוסק בעיקר באופן הפעלת הטייזר נגד בני אדם בפעולות שיטור ואכיפה ומפרט, בין היתר, טווחים, נסיבות ומתארי סביבה שבהם ההפעלה אסורה או מותרת ואוכלוסיות שכלפיהן אין להשתמש במכשיר. הוא הוסיף שהמשטרה, שהיא ארגון אכיפת חוק שליבת עשייתו היא מתן שירות לאזרח, לרבות שמירת ביטחוננו האישי, נדרשת למצוא את האיזון שבין זכות הציבור לדעת ובין החשש שפרסום המידע והגעתו לגורמים המעורבים בפשיעה יפגעו במאמצי המשטרה לשמור על ביטחונם של אזרחים שומרי חוק, יסכנו את השוטרים בעת ביצוע תפקידם ואולי אף יגדילו את מספר האירועים החמורים שבהם ישקלו שוטרים שימוש בכלי ירייה. כמו כן הוא ציין שאג"ם ממליץ לפרסם רק חלקים מהנוהל משום שלפרסום הנוהל על כלל חלקיו לעיון הציבור עלולות להיות השפעות מרחיקות לכת על אפקטיביות השימוש בטייזר, עד כדי צורך לחזור ולהגביר את השימוש באמצעים שהוא נועד להשלים ולהחליף, כדוגמת אלות, הנתפסים גם בציבור כפוגעניים מן הטייזר.

היועץ המשפטי, שכאמור סבר שיש לפרסם את הנוהל המלא, כתב למפק"ל בדצמבר 2013 כי לאחר שבחן את התנגדות אג"ם לפרסום חלקים לא מבוטלים מהנוהל עמדו היא כי התנגדות זו אינה עולה בקנה אחד עם הוראות חוק חופש המידע, התשנ"ח-1998, ומנוגדת לעקרונות מחייבים של שקיפות שלטונית וכי נזקה עולה על תועלתה. הוא ציין כי הפרסום והחשיפה הם הכלל, ואילו

ההסתרה והחיסיון - החריג. לדבריו, כלל זה נכון תמיד אך ביתר שאת לגבי נוהל המנחה את הרשות כיצד לפעול מול הציבור ולציבור עניין מיוחד להכירו ואף לבקרו.

היועץ המשפטי הוסיף כי הסתרת החלקים המבצעיים מהנוהל, כפי שמוצע, עלולה לעורר חשש כי יש למשטרה מה להסתיר וכי היא חוששת מביקורת, אף שאין לכך יסוד ממשי. לפיכך, לדבריו, טוב תעשה המשטרה אם תפגין בגרות ותחשוף את הנוהל במלואו, או בהשמטות מינוריות, וכשתהיה נתונה לביקורת היא תזכה לתמיכת הציבור ולאמונו.

בדצמבר 2013 התקיים דיון בנושא בראשות המפכ"ל, ובסיומו הורה המפכ"ל לפרסם את הנוהל במלואו. בין היתר, הוא ציין כי "על המשטרה להתנהל בכל הנוגע לשימוש בטייזר ברגישות ציבורית גבוהה. בדיון שהתקיים בכנסת בנושא הטייזר התחייבנו כי נפרסם את הנוהל החדש עם הוצאתו ... יש לארגון [למשטרה] אינטרס להראות לציבור כי השימוש בטייזר נעשה תחת הגבלות והנחיות ברורות. החשש שלנו כי פרסום נוהלי העבודה שלנו יביא לפגיעה בעבודת הארגון, התבדה בעבר במקרים דומים". בעקבות הדיון כתב קצין טייזר ארצי בפברואר 2014²¹ כי המפכ"ל אישר את פרסומו של הנוהל לעיונו של הציבור, ומחלקת פניות הציבור של המשטרה העבירה אותו לגורמים שביקשו לקבלו.

בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה כי הנוהל נשלח רק לגורמים המבקשים לקבלו, וכי עד מועד סיומה של הכנת חוות הדעת, יוני 2014, הוא לא פורסם לציבור הרחב באתר האינטרנט של המשטרה²² או בדרך אחרת, למרות הנחיית המפכ"ל.

המשטרה כתבה בתשובתה כי נושא פרסום הנוהל באתר האינטרנט שלה ייבחן בידי צוות שקיפות עד סוף שנת 2014.

משרד מבקר המדינה מעיר למשטרה כי שליחת הנוהל למי שמבקש לקבלו בלי לפרסמו לציבור הרחב, אין בה כדי להשיג במלואה את המטרה שעמדה ביסוד החלטת המפכ"ל. מן הראוי שהמשטרה תפעל לאלתר לפרסום הנוהל ברבים, בין היתר באמצעות אתר האינטרנט שלה, על פי החלטת המפכ"ל והשיקולים שעליהם נסמכה.

הטיפול בתלונות על שימוש בטייזר

לפי חוק העונשין, התשל"ז-1977, שימוש בכוח שלא כדין עלול להיחשב עברה פלילית מסוג תקיפה. הדברים אמורים גם לגבי שימוש בטייזר. חקירת שוטרים החשודים בביצוע עברות פליליות הנוגעות לשימוש בכוח שלא כדין נתונה בידי מח"ש, ועברות משמעת נדונות בדרך כלל לפני בית דין למשמעת של המשטרה או לפני דן יחיד שהוא קצין שיפוט. אפשר לנקוט הליך משמעת כנגד שוטר שהורשע או זוכה בבית משפט משום שנוסף על האחריות הפלילית הוא נושא באחריות משמעתית.

21 במסמך שכותרתו "מענה לבקשת מידע של הכנסת - שימוש במכשיר שליטה חשמלי טייזר במשטרת ישראל 8.1.14".

22 המשטרה מפרסמת באתר האינטרנט שלה כמה מנהליה.

תיקי תלונה בגין הפעלת טייזר

1. לפי הפקודה והנחיה פנימית של המשטרה "עבירות המפורטות בתוספת הראשונה לפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971, שהחשודים בכיצוען הם אנשי משטרה או אזרחים, החשודים בכיצוע עבירות יחד עם אנשי משטרה, תיחקרנה על ידי מח"ש". בהנחיה צוין כי העברות האמורות הן:

- א. עברה שהעונש בגינה הוא יותר משנת מאסר, חוץ מעברה שחוקרת רשות אחרת על פי דין;
- ב. עברה על סעיף 22 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981;
- ג. עברה שהעונש בגינה מאסר קצר משנה, אולם היא חלק מסדרת מעשים הקשורים זה בזה "או נלווים להם" אשר יש בהם עברה שחקירתה בסמכות מח"ש;
- ד. ניסיון לעבור עברה שחקירתה בסמכות מח"ש, אף אם העונש בגינה הוא מאסר קצר משנה;
- ה. עברה שהעונש בגינה קצר משנה ופרקליט המדינה והמפכ"ל קבעו שתיחקר על ידי מח"ש.

יש מורכבות רבה וקושי טבוע בחקירת תלונות כנגד שוטרים בכל הנוגע לשימוש בכוח מפני שנתונה להם סמכות בדין להשתמש בכוח בתנאים מסוימים, ולכן ייתכן כי פעולות שעשויות להיחשב לאדם מן השורה עברה של תקיפה המצדיקה העמדה לדין לא יצדיקו העמדה לדין של שוטר המבצע את תפקידו. עם זאת אפשר ששוטר יחרוג מסמכותו ויפעיל כוח לא סביר עד כדי ביצועה של עברה פלילית או משמעתית, ולכן יש חשיבות רבה לטיפול יסודי וממצה בתלונות נגד שוטרים בנושא זה.

2. מנתוני מח"ש²³ עולה כי בשנת 2013 היא טיפלה ב-1,660 תיקים. לגבי 847 מהם - כ-51% - הוחלט, לאחר בדיקה, שאין מקום לבצע חקירה באזהרה של שוטרים. אשר ל-813 התיקים האחרים - כ-49% - הוחלט לבצע חקירה באזהרה, ובסופו של דבר מרביתם נסגרו בעילות שונות: 280 תיקים - כ-34% מהם - בשל חוסר ראיות; 162 תיקים - כ-20% - בשל חוסר אשמה; 137 תיקים - כ-17% - בשל חוסר עניין לציבור; 15 תיקים - כ-2% - בעילת "עברייני לא נודע". מתוך 219 התיקים הנותרים 97 תיקים - כ-12% - טופלו בהליך פלילי ו-122 תיקים - כ-15% - טופלו בהליך משמעת.

מח"ש כתבה בתשובתה למשרד מבקר המדינה מאוגוסט 2014 (להלן - תשובת מח"ש) שיש צורך אסטרטגי מובנה בכיצוע בדיקה מקדימה של טיב החשד והתלונה בטרם קבלת החלטה על חקירת שוטר באזהרה, שכן בדיקה ראשונית יכולה לגלות שאין יסוד ממשי לחשד לכיצוע עברה פלילית.

יצוין, כי מח"ש מפלחת את התלונות לפי סוג העברה בחוק העונשין ולא לפי מאפייני התלונה או האמצעים שבהם נעשה לכאורה שימוש בכוח שלא כדין (אלימות פיזית, אלימות מילולית, טייזר או אמצעים אחרים) דבר המקשה עליה לאתר את כל התלונות העוסקות בנושא אלימות באמצעות טייזר.

23 דוח סיכום שנתי מח"ש לשנת 2013, עמ' 24.

מח"ש מסרה למשרד מבקר המדינה רשימה ידנית, של 115 תיקי תלונה ש-105 מהם שנכללו בה²⁴ ושטופלו משנת 2009 עד מאי 2014 היו בגין פעולות הקשורות לשימוש בטייזר. לדברי מח"ש, אין ודאות שרשימה זו מציגה תמונה מלאה של התלונות שהוגשו בנושא הטייזר בשנים הללו (ראו סעיף 3 להלן). בדיקת רשימת התיקים העלתה כי תלונה אחת הוגשה ב-2009, שתי תלונות ב-2010, 14 ב-2011, 24 ב-2012, 53 ב-2013 ו-11 במחצית הראשונה של 2014. רק בעשרה תיקים (כ-10%) ננקט הליך פלילי או משמעתי. יתר התיקים נסגרו בשל חוסר עניין לציבור, חוסר אשמה או חוסר ראיות.

3. בסיכום שנתי של מח"ש לשנת 2013 נכתב כי "מערכת הדוחות הסטטיסטיים של מח"ש מסתמכת בעיקר על עבודה נכונה של אנשי המחלקה בהזנת נתונים למערכת המחשוב התפעולית. כאמור, בראשית שנת 2012, בעקבות טיוטת דוח ביקורת שנערכה במחלקה, הוחלט על יעד מחלקתי של דיוק והקפדה על הזנת נתונים והבטחת תמונת אמת במערכת הממוחשבת. עד תום השנה הנוכחית שופרה רמת הדיוק במידה משמעותית. עם זאת, עדיין ייתכנו סטיות ואי דיוקים בנתונים מסוימים, ועל כן הנתונים הסטטיסטיים שיפורטו להלן אינם ברמת דיוק מוחלטת, ותהליך השיפור יימשך גם בשנת העבודה הבאה".

בדיון שקיימה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת באוקטובר 2013 ציין סגן מנהל מח"ש כי "הוועדה פנתה אלינו וביקשה שנפלאח [כמה תלונות שנגעו לטייזר]. עכשיו, אנחנו לא יכולים לפלאח, כי שימוש בכוח יש במגוון רב של אמצעים ... אנחנו, כשקולטים ומקבלים תלונות, מפלחים לפי עבירות בחוק העונשין. אנחנו גוף של הפרקליטות שחוקר עבירות פליליות. עכשיו, עבירת תקיפה נעשית באמצעים רבים. זה יכול להיות באמצעות אלה, זה יכול להיות באמצעות גז פלפל, אגרוף, בעיטה. אין פילוח מעין זה, אלא אנחנו כותבים, הכותרת היא תקיפה".

בתשובת מח"ש נמסר כי הנהלתה הנחתה את כלל יחידותיה להזין במערכת הממוחשבת את המילה "טייזר" לגבי התלונות שעוסקות בשימוש בטייזר. בפרוטוקול ישיבת ראשי צוותים שהתקיימה באוקטובר 2013 נכתב: "הוצגה החשיבות בצורך בהזנה של המילה טייזר בתלונות בהם מועלית טענה בנושא כדי שתהיה לנו אפשרות להציג נתונים מאחר שיש עניין ציבורי בנושא".

משרד מבקר המדינה מעיר למח"ש שמן הראוי שתכין תכנית לפילוח התלונות לפי כל אחד מאמצעי השימוש בכוח, נוסף על הפילוח הקיים, על מנת שניתן יהיה לעשות בנתונים שימוש נרחב ומועיל יותר.

מנשק העבודה בין מח"ש למשטרה

1. מתיקים שמח"ש חוקרת עולים לא אחת כשלים שונים ובהם חריגה מן הנהלים ומהוראות המשטרה. בשנת 2005 העיר משרד מבקר המדינה²⁵ למשטרה שהיא אינה בודקת תלונות נגד שוטרים בגין שימוש בכוח שלא כדין שלא נחקרו במח"ש או שנחקרו ותיקיהן נסגרו: "בכל המקרים בהם לא הועמדו שוטרים לדין פלילי או משמעתי, לא נעשה תחקיר פיקודי לבירור נסיבות האירוע המתואר בתלונה והמשטרה לא בחנה אם יש מקום במקרים אלה לנקוט צעדים

24 התלונות שהוגשו בעשרה תיקים אחרים שנכללו ברשימה לא עסקו בפעולות הקשורות לשימוש בטייזר.
25 דוח שנתי 56א, עמ' 355.

פיקודיים או מנהליים כלשהם". ברוח נכתב שאין באפשרות המשטרה לקיים הליכים שיטתיים של הפקת לקחים מהאירועים שבעקבותיהם הוגשו התלונות. עוד צוין שהאחריות העיקרית למאבק בתופעה של אלימות שוטרים מוטלת על המשטרה, ועליה לעקוב אחר מאפייני התלונות כדי לאתר כשלים מערכתיים ולשפר את דרכי העבודה בכל הנוגע לשימוש בסמכויות משטרתיות שיש בהן כדי לפגוע באזרחים. בסיכום הדוח נכתב שעל מח"ש למסור למשטרה "מידע מלא ומפורט על כל עבירות האלימות המיוחסות לשוטרים שבטיפול, ועל המשטרה לגבש מערכת סדורה שתקלוט ותנתח את המידע, תפיק לקחים ותיישם את המסקנות המתבקשות. רק פעולה מקיפה ומשולבת של שני הגופים האלה תאפשר טפחל כראוי בתופעה של אלימות שוטרים".

בתשובת מח"ש נכתב כי בעקבות דוח מבקר המדינה מ-2005 גיבש צוות משותף של אנשי מח"ש, מחלקת משמעת במשטרה וגורמים מהמשרד לבט"פ כללים בנושא העברת מידע בין הגופים, תוך איזון בין צורכי החקירה וצורכי המשטרה ונתינת הדעת על הרגישות שבהעברת מידע עודף.

נמצא שהמשטרה לא גיבשה מערכת סדורה לקליטת המידע המצוי בתיקי מח"ש ולניתוחו באופן מערכתי ופרטני לשם הפקת לקחים ויישום המסקנות העולות מתיקים אלה. לפיכך לא מופקים לקחים מתיקי מח"ש העוסקים בשימוש בטייזר שניכרות בהם חריגות מן הנוהל המבצעי ומהוראות המשטרה. להלן דוגמאות לתיקים שכאלה:

א. בהליך המשפטי שבו ניתן לראשונה גזר דין בשל הפעלת טייזר שלא כדין²⁶ העיד השוטר הנאשם בבית המשפט, בין היתר, כי הוא משרת במשטרה כעשור והיה מהראשונים שהוסמכו להשתמש בטייזר. לדבריו, אירע כמה פעמים שישב בתא מעצר עם עצור החשוד ברצח לילה שלם ולאחר על הדק הטייזר 30 לחיצות משום שאחד מתפקידיו של הטייזר הוא למנוע מהעצור לפגוע בעצמו או באחרים. הוא הוסיף כי אין הגבלה של מספר ההפעלות, וכי פעם הפעיל את הטייזר יותר מ-30 פעמים כנגד אדם שרצה להתאבד ולפגוע בשוטרים. יוער כי על פי הנוהל שהיה תקף באותו הזמן, היה עליו ללחוץ שתי לחיצות רצופות לכל היותר.

בגזר הדין כתב בית המשפט כי מאחר שתיק זה הוא ראשון מסוגו בנושא שימוש בטייזר, ולפני בית המשפט נחשפה הקלות הבלתי נסבלת שבה משתמש שוטר במכשיר הטייזר שלא לצורך, ומאחר שאין מדובר באירוע הנוגע למרחב או מחוז מסוים של המשטרה אלא למשטרה בכללותה, מן הראוי לרענן את נוהלי השימוש בטייזר. נוסף על כך, צוין בגזר הדין כי ראוי להבהיר לשוטרים ששימוש בטייזר דינו כדין שימוש בכלי ירייה, והוא אמור לשמש אמצעי אחרון ולא אמצעי ראשון, ובוודאי אין להשתמש בו כדי להעניש אזרח על מעשים שביצע או דברים שאמר אם אפשר להתגבר עליו באמצעים שפגיעתם פחותה²⁷.

ב. בתיק תלונה שדן בשימוש בטייזר בכניסה למועדון נכתב: "בדיקת מכשירי הטייזר - למן ההתחלה עלו קשיים בבדיקת המכשירים מכמה סיבות: תחילה בשל חוסר בנהלים לא בוצע רישום בגיליון טייזרים ועל כן לא ניתן היה לדעת על איזה טייזר היה חתום החשוד כליל האירוע. בנוסף בשל חלוף הזמן בחלק מהטייזרים לא נשמרו ראיות (המכשיר שומר עד 528 לחיצות בזיכרון), חלק מהמכשירים היו תקולים והוחלפו באחרים. בנוסף

26 ת"פ (ת"א) 37609-08-13 מדינת ישראל נ' אנעים, פורסם במאגר ממוחשב.

27 יצוין כי גזר דינו של השוטר היה 28 חודשי מאסר בפועל ושנה מאסר על תנאי. כמו כן בעקבות פסק הדין פוטר השוטר מהמשטרה.

מהמכשירים אותם כן ניתן היה לפרוק עלה כי בליל האירוע נעשה שימוש בטייזר נוסף. בבדיקה מול מערכת המשטרה לא היה דיווח על השימוש השני ועל כן לא ניתן היה לייחס לחשוד איזו מהבדיקות הוא ביצע.

ג. תיק תלונה אחר עסק באירוע שבו כוח יס"ם ביקש לעצור חשוד, ומאחר שהוא התנגד למעצרו שני שוטרים השתמשו בטייזר כדי להשתלט עליו. נמצא כי לאחר האירוע האמור לא מילא אחד השוטרים דוח פעולה כמתחייב, והשימוש בטייזר לא צוין בדוחות. חוקר מח"ש ציין כי יש להדגיש לפני השוטר את חשיבות התיעוד הדווקני בדוחות הפעולה ואת חובתו לתעד את כל השתלשלות האירועים, כמתחייב בנהלים.

ד. בתיק תלונה נוסף שבו נחשד שוטר כי השתמש בשוקר החשמלי ללא שום הצדקה הומלץ להעמיד את השוטר לדין משמעתי בגין עברה של התנהגות שאינה הולמת מכיוון שהחוקר לא שוכנע מעל לכל ספק סביר שהיה שימוש מוגזם בכוח. עם זאת החוקר ציין כי חומרת התיק נובעת בעיקר מקלות הראש שהפגין החשוד בעניין השימוש בטייזר ופחות מהשימוש בו כלפי המתלונן, אף שהפעיל את הטייזר יותר מן המותר. הוא הוסיף כי החשוד מסר שלפעמים הוא מפעיל את הטייזר בצחוק מול חברים ושוטרים, וכי החשוד אינו מדווח על הפעלות הטייזר, כנדרש בהנחיות.

ה. במאי 2011 הודיעה מח"ש למשטרה שהיא פתחה בחקירה בחשד ששוטר עבר עברה הנוגעת לשימוש בטייזר, ובסיום החקירה הוחלט לסגור את התיק מחוסר ראיות. כעבור יותר משנה, באוקטובר 2012, עדכנה מח"ש את המשטרה שבעקבות ערר שהוגש לפרקליטות המדינה הוחלט לסגור את התיק מחוסר אשמה. מעיון בתיק עולה שבזיכרון הדברים שכתב שוטר שהיה עד לשימוש בטייזר צוין שהטייזר הופעל שלוש פעמים, שלא לפי הנוהל שהיה תקף באותו המועד ולפיו מותר להפעיל את הטייזר רק פעמים ברציפות.

הדוגמאות האמורות מלמדות על בעיות תפקודיות מערכתיות ועל חריגה לכאורה של שוטרים מן הנהלים וההנחיות לגבי שימוש בטייזר. כאמור, בהיעדרו של הליך שיטתי וסדור לקליטת המידע המצוי בתיקי מח"ש ולניתוחו אין המשטרה יכולה להפיק את הלקחים הנדרשים וליישם את המסקנות העולות מתיקים אלו, בין היתר באמצעות תיקון הנהלים וביצוע הדרכות.

2. כל תלונה כנגד שוטר שמוגשת למח"ש מוזנת למערכת הממוחשבת שלה. חלק ממידע זה חשוף לפני מחלקת המשמעת במשטרה ונכלל בקובץ "פרופיל משמעת מלא" של כל שוטר, שבו מופיעים גם שמו, דרגתו, מספרו האישי, היחידה שאליה הוא משויך ומעמדו וכן תיק על תלונות הציבור נגדו וגיליונות שפיטה. המידע הנוגע לתלונות ולשפיטה נועד לשמש את אגף משאבי אנוש בכל הקשור לקידום, להשתתפות בקורסים וכדומה.

נמצא כי המידע אינו חשוף לפני קצין טייזר ארצי, ולכן הוא אינו מודע לחקירות ולבדיקות הנעשות במח"ש כנגד שוטרים שמורשים להשתמש בטייזר. לפיכך שוטרים שמח"ש הגישה נגדם כתבי אישום בגין שימוש בטייזר שלא כדין ושוטרים שהיא המליצה להעמידם לדין משמעתי בעניין זה המשיכו להחזיק בטייזר ואף השתתפו באימוני רענון. להלן שתי דוגמאות:

א. ביוני 2014 פנה קצין טייזר ארצי לקצין הסיוור במחוז תל אביב וקבל כי נודע לו מהאינטרנט שהוגש כתב אישום נגד שני שוטרים בגין שימוש בטייזר שלא כדין בשנת 2011. הוא ציין כי זו הפעם הראשונה שאירוע כזה מפורסם לכלל הציבור. בדיקתו ברשימות מפעילי הטייזר העלתה כי אחד הנאשמים המעורבים בתיק השתתף באימון

רענון למפעילי טייזור בשנת 2013 והמשיך לשמש מפעיל טייזור גם כשחקירת מח"ש בענייני הבשילה לכדי כתב אישום. את פרטי השוטר האחר הוא לא איתר ברשימות הללו. בתגובה כתב לו קצין הטיזור כי נאשם אחד עדיין מפעיל טייזור מפני שבבדיקה מול התחנה שבה הוא משרת עלה שאין כל הנחיה השוללת זאת. הוא הוסיף כי לא נעשה תחקיר בעקבות חקירת מח"ש.

ב. כאמור לעיל, ביוני 2013 נפתחה במח"ש חקירה בגין חשד לשימוש בטיזור שלא כדין, בעקבות אירוע שבו הופעל כנגד אדם טייזור שמונה פעמים, והוא קיבל דום לב ולבסוף נפטר. כאמור, בסיכום תיק החקירה במח"ש מאפריל 2014 נכתב, בין היתר, כי "הראיות מצביעות על שימוש מופרז באקדח הטיזור כשלעצמו". בתום החקירה המליצה מח"ש לסגור את התיק מחוסר ראיות מספיקות ולהעבירו להליך משמעת.

בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה שעל אף חריגותו של האירוע והשפעותיו, עד יוני 2014, בחלוף שנה מפתחת החקירה, לא הועבר התיק למחלקת משמעת במשטרה, והשוטר שהפעיל את הטיזור אף השתתף באימון רענון למפעילי טייזור באוקטובר 2013.

בתשובת מח"ש נכתב ש"לא נמצא מקום להעברת דיווח חריג בתיק זה מעבר לדיווח הנוהג בין מח"ש למשטרה". בתשובה נוספת של מח"ש מספטמבר 2014 צוין כי "בשל פניה מצד בני משפחת המנוח הוחלט על ביצוע השלמות חקירה שונות ומשום כך לא הועבר בשלב זה דיווח אודות ההחלטה למשטרה". עוד נכתב בתשובה שעם סיום השלמת החקירה, ביולי 2014, הועבר התיק להמשך טיפולה של מחלקת משמעת במשטרה. מחלקת משמעת במשטרה מסרה למשרד מבקר המדינה באוקטובר 2014 כי "התיק עדיין בטיפול ... ועדיין לא התקבלה החלטה".

רק במרץ 2014 פנה קצין טייזור ארצי לרמ"ד דין משמעת במשטרה וכתב שברצונו להקים מנגנון להעברת נתונים על אודות תיקים המטופלים במחלקת משמעת, לרבות פרטי השוטרים, יחידות השירות שלהם וסטטוס הטיפול בתיקים. לטענתו "הפעלות טייזור חריגות שאינן זוכות לסיקור תקשורתי אינן תמיד מגיעות לידיעתנו בצינורות המקובלים. הנושא עולה כפעור ברמה הארצית עת אנו נדרשים להעביר נתונים לפניית גורמי חוץ". הוא הוסיף כי פער זה עולה גם בעניינם של תיקים המתנהלים במח"ש, וכי הימצאות פרטים אלה בידי תקל את המעקב אחר השוטרים שהוגשו עליהם תלונות.

במאי 2014 כתב קצין טייזור ארצי לרמ"ח חירום במשטרה שברצונו להרצות לפני חוקרי מח"ש בנושא "הכרת מכשירי הטיזור ומעורר הטיזור במשטרת ישראל", והדגיש את הצורך בהקמת ערוץ קשר עם מח"ש לקבלת עדכונים על אודות תיקים הנחקרים בה.

בדיון שקיימה הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת באוקטובר 2013 אמר המפכ"ל כי "כל הנושא הזה של אלימות שוטרים ושל השימוש בכוח שלא כדין ושימוש בטיזור שלא כדין, אני מסכים לגמרי שהוא נושא מרכזי שצריך לשים אותו בסדר עדיפות גבוה בטיפול המשטרה וכך שמנו אותו".

המשטרה כתבה בתשובתה כי אג"ם פועל מול מח"ש ומול מחלקת המשמעת במשטרה "להידוק התיאום בנושא מידע אודות תיקים וחקירות סביב השימוש בטיזור. במסגרת זו תואמה הרצאה של קצין טייזור ארצי בפני פורום חוקרי מח"ש כחלק מהסדרת ממשקי העבודה בין הגופים".

לדעת משרד מבקר המדינה, על המשטרה ומח"ש לפעול בהקדם להסדרה של מנשק העבודה ביניהן כדי שיועבר למשטרה מלוא המידע הנתון לה לביצוע תחקירים, להסקת מסקנות במישור המערכתי וליישום דברי המפקח"ל הנזכרים לעיל. כמו כן הסדרה כזאת תאפשר לוודא ששוטרים שהורשעו בעברה - פלילית או משמעטית - או מואשמים בכיצועה ונדרש לבטל את הסמכתם לשאת טייזר לא יהיו מוסמכים עוד להפעילו.

טיפול של מחלקת המשמעת במשטרה

דן יחד²⁸ בעברות משמעת מוסמך להעניש, בין היתר, באמצעות נזיפה, נזיפה חמורה וקנס. בית הדין למשמעת של המשטרה מוסמך להעניש שוטרים שהורשעו בעברות משמעת בעונשים שונים ובהם: נזיפה, נזיפה חמורה, קנס, הורדה בדרגה, מחבוש למשך 45 ימים לכל היותר וחיוב בפציניים על נזק לגוף שנגרם מן העברה. חוק המשטרה קובע שהמפקח"ל רשאי לפטר שוטר שנידון בהליך משמעתי או פלילי, אף אם זוכה, אם הוא סבור, על סמך הדיון בהליך, כי השוטר אינו מתאים לשירות במשטרה.

מחלקת המשמעת אינה מרכוזת את התיקים העוסקים בטייזר. בינואר 2014 כתב ראש חוליית תביעה במחלקת משמעת לרמ"ח משמעת במשטרה כי "מאחר ואין עבירה ספציפית אשר עניינה שימוש בטייזר אלא התיקים האמורים חוסים תחת העבירות של שימוש בכוח ו/או אי מילוי הוראה אזי קיים קושי ממשי לכמת באופן מוחלט את כמות תיקי הטייזר שטופלו משמעטית בחוליית התביעה. שנית, יוער כי נושא השימוש בכוח הינו באחריות מח"ש וכי לא כל תיקי הטייזר מועברים על ידי מח"ש לחוליית התביעה במחלקת משמעת. בשנים 2012-2013 טופלו על ידי חוליית תביעה במחלקת משמעת כ-4 תיקים אשר הגיעו ממח"ש ואשר היה בהם שימוש בטייזר".

משנת 2011 עד יוני 2014 העבירה מח"ש למשטרה שבעה תיקים שעניינם שימוש בטייזר לשם טיפול בהליך משמעתי²⁹. שני תיקים נסגרו מחוסר אשמה ושלושה תיקים הועברו לטיפול משמעתי פנימי של מפקדי השוטרים³⁰. שני תיקים נוספים נדונו בבית הדין למשמעת והסתיימו בהסדר טיעון, כמפורט להלן:

1. במרץ 2012 ניתן גזר דין בעניינו של ראש משמרת סיוור שהוציא טייזר שהיה ברשותו, אמר "אני מת לנסות את זה על מישהו" ובה בעת הצמידו למצחו של מתנדב בתחנת המשטרה והפעילו. בתום האירוע לא דיווח השוטר על השימוש בטייזר כנדרש.

בית הדין ציין כי הנאשם פעל בניגוד מוחלט לדין ולהוראות הנוהל "והשתמש בטייזר אך ורק לשם סיפוק סקרנותו ומשל היה הטייזר צעצוע והמתנדבים כלי-משחק. מעשה זה של הנאשם בצירוף אי-מילוי חובת הדיווח שהיתה מוטלת עליו, מצביעים על כשל של ממש בשיקול הדעת שהפעיל. קל וחומר כאשר הוא הוזהר על ידי המתנדבים עובר למעשה לבל ישתמש בטייזר ... הנאשם במעשיו כאמור פגע באדם מן הציבור, במתלונן, שהתנדב לסייע למשטרה במשימותיה, בכך פגע הנאשם באופן ישיר ומוחשי גם בתדמיתה של המשטרה ובאמון הציבור בה". בית הדין קיבל את הסדר הטיעון והשית על הנאשם עונש של נזיפה חמורה, פיצוי למתלונן בסך 500 ש"ח והורדה בדרגה לתקופה של ארבעה חודשים.

2. באוגוסט 2013 ניתן גזר דין בעקבות האירוע המפורט להלן: "בתאריך 1.3.11 סמוך לשעה 23:45 במהלך פעילות משטרתית לאכיפת החוק למניעת עישון, באחד המועדונים בפתח תקוה

28 קצין משטרה שהוכשר לשמש כקצין שיפוט או קצין שיפוט בכיר לפי פקודות המשטרה.

29 נוסף על התיק שנפתח בגין האירוע שמת בו אדם לאחר שהופעל נגדו טייזר.

30 הערת מפקד והדרכת מפקד.

פנה הנאשם אל המתלונן וביקשו שיציג תעודה מזהה. המתלונן סירב לבקשת הנאשם ובין השניים פרץ ויכוח. בתוך כך קם המתלונן ודחף את הנאשם. בתגובה השתמש הנאשם בטייזר כדי לרסן את המתלונן ולבסוף כבלו בידיו וברגליו. בהמשך, תוך כדי הובלת המתלונן הצמיד הנאשם את הטייזר לגבו של המתלונן, ומתוך טעות בשיקול דעת הפעילו כשוקר חשמלי, ובכך חשמל את המתלונן שלא לצורך.

בית הדין קבע בגזר הדין שעברת השימוש בכוח שלא כדין, לרבות באמצעות טייזר, היא עברה חמורה ומחובתו לשרשה באמצעות ענישה הולמת. עוד צוין בגזר הדין כי השימוש בטייזר, הטומן בחובו סיכונים אפשריים, מחייב את השוטר בהקפדה יתרה על קיומם של התנאים וההגבלות שנקבעו להפעלתו בנוהלי המשטרה, ולכן מצופה מהנאשם שישתמש בטייזר באופן מושכל וזהיר ולא יסטה ולו במעט מהוראות הפעלתו. כישלונו של הנאשם, כך נכתב, הוא בכך שלא חדל מהשימוש באמצעי זה גם בשלב שבו לא היה עוד צורך בהפעלתו. בית הדין קיבל את הסדר הטיעון והשית על הנאשם נזיפה חמורה וקנס בסך 250 ש"ח.

המשטרה מסרה בתשובתה כי היא טיפלה בשני המקרים הללו גם באמצעים מינהליים והשוטרים קיבלו "התראה מראש אמ"ש [אגף משאבי אנוש]". היא הוסיפה כי "בכל מקרה חקירה/הגשת כתב אישום פלילי, הרשעה פלילית או הרשעה בפני בית הדין למשמעת, נשקלים אמצעים מינהליים. כל מקרה נבחן לגופו לפי נסיבותיו ... ישנם מקרים חמורים המגיעים עד כדי פיטורין".

משרד מבקר המדינה מעיר שיש מקום לבחון באופן פרטני כל אירוע שנעשתה בו עברת משמעת לצורך הסקת מסקנות מערכתיות במישור ההדרכתי והפיקודי. נוסף על כך, נדרש טיפול מקיף של המשטרה במישור המבצעי, ועל פיקוד המשטרה להטמיע בעבודתה שימוש זהיר בטייזר על פי הדין.

דוברות והסברה

ביוני 2011 קיים ראש אג"ם דאז דיון בנושא הטייזר, ובסיכומו נכתב, בין היתר, שראש אג"ם הנחה שדוברות המשטרה תכין הצעה לתכנית תקשורתית יוזמה לגבי השימוש בטייזר.

בינואר 2013 פנה ראש תחום הפרות סדר לדוברות אג"ם וציין כי "בחדשים האחרונים אנו עדים לסיקור תקשורתי גובר של תלונות ודיווחי אזרחים אודות שימוש חורג, מופרז, או בלתי מוצדק לכאורה של שוטרים במכשירי שליטה חשמליים (טייזר). סיקור זה ובייחוד אירועים המתועדים בצילום ומובלטים בתקשורת מסבים נזק תדמיתי משמעותי למשטרת ישראל. שוטר המתועד בצילום כאשר הוא עושה שימוש מופרז שלא לצורך במכשיר טייזר כלפי אדם, מציג באור שלילי את הארגון כולו ומתייג אותו כארגון עם משמעת פנימית לקויה, אשר חלק מן המשרתים בו, נוהגים בניגוד לערכי יסוד העומדים בבסיס ייעודו". הוא הוסיף כי לנוכח המצב האמור הוא הכין מסמך שכתרתו "הפעלת מכשירי שליטה חשמליים (טייזר) במשטרת ישראל - דף מידע ומסרים לדוברות והסברה".

באוגוסט 2013 תיעדו אזרחים אירוע שבו עצר כוח יס"ם תושב של היישוב יצהר במקום מגוריו בשל הפרת צו הרחקה שהוצא נגדו. למעצר היה הד תקשורתי נרחב, בייחוד משום שבמהלכו הופעל טייזר. חקירת האירוע העלתה כי כוח המשטרה הפעיל את הטייזר שלוש פעמים ופעל על פי הנהלים, וכי הסרט שצילמו האזרחים נערך באופן מגמתני, אולם הדבר לא זכה להד תקשורתי שהיה לפרסום הראשוני.

בסיכום דיון של הצוות מספטמבר 2013 נכתב כי רמ"ח חירום העלה את נושא הכנתה של תכנית דוברות, וכי גם נציג היועץ המשפטי של המשטרה סבר שיש לגבש תכנית מגירה למינוף אירועים שהיה בהם שימוש מושכל ומציל חיים בטייזר. עוד נכתב כי המפכ"ל הורה לגבש תכנית דוברות והסברה לטיפול מערכתי באירועים החריגים הבאים ולפרסום הירידה בתלונות ובתיקי מח"ש הנוגעים לשימוש בטייזר בשנה האחרונה.

דיון נוסף בנושא התקיים בפברואר 2014 בראשות רמ"ח חירום ובהשתתפות קצין טייזר ארצי ונציג דוברות אג"ם, ובסיכומו הוחלט לרכוש שלוש או ארבע מצלמות שיוצמדו ליד בגדיהם של כמה מפעילי טייזר. המצלמות נועדו לתעד את פעולות השוטרים בעת חיכוך ושימוש בטייזר.

נמצא כי עד מועד סיום הכנתה של חוות הדעת, יוני 2014, לא הוצאה אל הפועל תכנית דוברות והסברה לעניין שימוש המשטרה במכשיר הטייזר ולא הושלם הליך הרכישה של המצלמות האמורות.

המשטרה מסרה בתשובתה שחטיבת דוברות והסברה הכינה כמה תכניות תקשורתיות בנושא הטייזר, והיא תפעל להוציאן אל הפועל. עוד ציינה המשטרה כי הממצאים שהועלו בחוות הדעת יועברו לידיעת הדוברים וינתן "דגש לדוברות יוזמת בתחום בהתאם לתוכניות התקשורתיות שנכתבו בעניין והמסרים שרועננו". היא הוסיפה שהליך רכישת המצלמות נמצא כעת בשלב האפיון הטכנולוגי והועבר לבדיקה משפטית.

משרד מבקר המדינה מעיר למשטרה שכבר ביוני 2011 עלה הצורך בהכנת תכנית תקשורתית יזומה לגבי השימוש בטייזר, ואף על פי כן עד מועד סיום הכנתה של חוות הדעת, כעבור שלוש שנים, לא מומשה כל תכנית בעניין זה. לפיכך עליה להכין בהקדם תכנית הסברה רחבה ובה מידע כללי לציבור על מכלול הנושאים וההיבטים של השימוש בטייזר, על פי הנחיית המפכ"ל מספטמבר 2013. נוסף על הטעמים שהוזכרו לעיל, בתכנית הסברה שכזאת מיושם עקרון השקיפות הציבורית, הנדרשת בייחוד בכל הקשור לשימוש המשטרה באמצעים העלולים לגרום לפגיעה בזכויות אדם מוגנות.

סיכום

המשטרה מופקדת על אכיפת החוק ושמירת הסדר הציבורי ונזקקת לאמצעים מבצעיים לביצוע תפקידה. הטייזר, שהוא כלי משלים לסל האמצעים שבידי השוטר, נועד לסייע במניעת אלימות פיזית והסלמה באירועים שהמשטרה מטפלת בהם. בחוות דעת זו הועלו ממצאים המלמדים שהטיפול בהיבטים השונים של נושא השימוש בטייזר לא הושלם, ועל המשטרה עדיין מוטלת עבודה רבה:

1. על המשרד לבט"פ והמשטרה לבסס את קביעת המשרד לבט"פ שהטייזר הוא כלי אל-הרג ואינו כלי ירייה על חוות דעת מקצועיות מפורטות ומנומקות בתחומי המשפטים, הטכנולוגיה והרפואה.

2. על המשרד לבט"פ לבחון בסיועו של משרד המשפטים אם סיווג הטייזר כמכשיר שאינו כלי ירייה צריך לבוא לידי ביטוי בהחלטה מפורשת של הכלי מתחולת חוק כלי ירייה.
3. על המשטרה וקרפ"ר להקפיד על שימור הידע בנושא ועדכנו, ובכלל זה לעקוב באופן שוטף אחר מחקרים רפואיים הנוגעים להשפעות הבריאותיות של השימוש בטייזר, כדי לוודא שהטייזר אינו מסכן חיים.
4. על המשטרה לשוב ולבחון בשיתוף משרד המשפטים והיועץ המשפטי לממשלה אם הנוהל שהכניח לשימוש בטייזר עוסק בכל ההיבטים הנדרשים כדי להביא לידי הפעלה מידתית ואפקטיבית של הטייזר.
5. על המשטרה ומח"ש לפעול בהקדם להסדרה של מנשק העבודה ביניהן כדי שיועבר למשטרה מלוא המידע הנחוץ לה לביצוע תחקירים ולהסקת מסקנות במישור המערכתי.
6. על המשטרה לבדוק אם הכנסת הטייזר לשימוש הביאה לידי הפחתת השימוש של שוטרים בכלי ירייה, ואם יש קשר סיבתי בין מספר הפעלות הטייזר למספר השימושים בכלי ירייה.
7. על המשטרה לעקוב אחר המתאם בין הקצאת הטייזרים למחוזות וליחידות לבין מספר ההפעלות בכל מחוז על מנת לבחון את יעילות הקצאת הטייזרים בין מחוזות המשטרה.
8. על המשטרה לפקח על הנתונים הנשמרים בזיכרון הטייזר לצורך תחקירים ולוודא שכל הנתונים של יחידות הסיוור יוזנו במערכת שירת הסירנה לצרכים מבצעיים.
9. על המשטרה לרכז נתונים על השימוש בטייזר, לעקוב אחריהם ולהתחקות על אופן הפעלת הטייזר והנסיבות שבהן השוטרים משתמשים בו. כך יתאפשר לה למנוע שימוש חריג ומופרז בטייזר ולוודא שהשוטרים משתמשים בו באופן מושכל על פי הנחלים.
10. על המשטרה לבחון שוב את הצורך המבצעי של השינוי בנוהל המאפשר להפעיל את הטייזר שלוש הפעלות רצופות, ובכלל זה לבחון אם יישומו מביא לידי הפעלה מידתית של הטייזר.
11. על המשטרה לשוב ולבחון את נושא קיצוץ האימונים המעשיים מאחת לשנה לאחת לשנתיים, שעלול לפגוע במיומנותם של מפעילי הטייזר.
12. על המשטרה לנקוט אמצעים פיקודיים ומינהליים כדי למנוע שימוש חריג בטייזר ולהפיק לקחים מערכתיים מבירור תלונות על שימוש בטייזר שלא כדין.
13. על המשטרה להכין תכנית הסברה רחבה ובה מידע כללי לציבור על מכלול הנושאים וההיבטים של השימוש בטייזר.
14. על המשטרה לפרסם את נוהל השימוש בטייזר באתר האינטרנט שלה.
15. עד השלמת הבחינות המוצעות בחוות דעת זו ותיקון הליקויים שהועלו בה מוצע כי המשטרה תבחן נקיטת פעולות שיבטיחו שימוש זהיר ומבוקר יותר בטייזר.

לסיום ראוי להביא את דברי בית המשפט (מפי השופט חיים לי-רן)³¹: "ראוי לזכור, כי כוחו של השוטר ושל משטרה במדינה דמוקרטית אינו טמון לא באלה, לא באקדח טייזר, ולא בכלי נשק אחר שברשותו, אלא, בראש ובראשונה, ברמתם האנושית והמוסרית, על הנגזר מכל אחת מאלה. אלה מבצרים את חוסנם ואת כוחם האמיתי של השוטרים, וממילא אף של הארגון אליו הם משתייכים. אלה הם שמגבירים את אמון הציבור במשטרה ומבססים אותו ... אל לו לשוטר לנטוש ערכי אנוש ומוסר בסיסיים ואוניברסליים, כזכותו של כל אדם לחיים ולכבוד, יהא מוצאו אשר יהא, ויהא הוא עבריין ככל שיהא. הדבר הוא בנפשה של חברה דמוקרטית ששמה עליה שוטרים כדי להגן עליה, ונתנה בידיהם, לצורך זה, סמכויות נרחבות".

31 ת"פ (ירושלים) 1889/09 מדינת ישראל נ' ברוך פרץ ואח', פורסם במאגר ממוחשב.